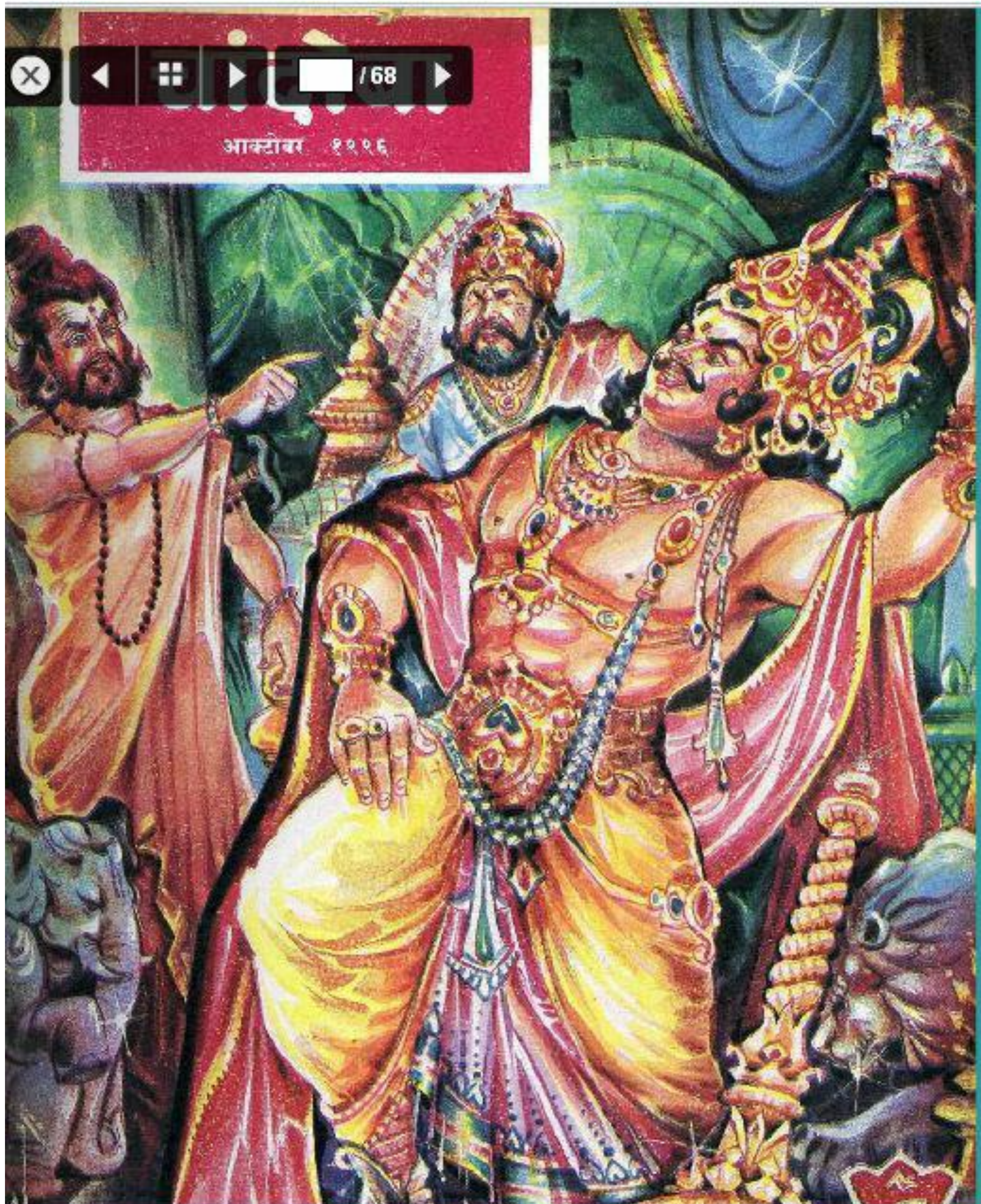

आक्टोबर १९९६

विश्व समाचार

आपला शेजारी पंतप्रधान

आपला शेजारी आहे, 'बांगला देश.' ह्या देशाची पहिली महिला पंतप्रधान होती 'बेगम खलिदा जिया.' १९९१ ते १९९६ पर्यंत ह्यांनी शासनाचा भार सांभाळला. फेब्रुवारीमध्ये घेण्यात आलेल्या निवडणुकांमध्ये जिंकून त्या परत पंतप्रधान झाल्या. पण अपक्षाने ह्या निवडणुकांचा बहिष्कार केला. त्यांनी पंतप्रधान पदाचा राजीनामा द्यावा म्हणून देशभर चळवळ करण्यात आली. शेवटी बेगम खलिदा जियांनी राजीनामा दिला. १२ जूनला परत निवडणुका झाल्या. शेख हसीना च्या नेतृत्वाखाली संयुक्त सरकार बनवण्यात आले. शेख हसीना वाजेद ह्या बांगला देशाच्या द्वितिय महिला पंतप्रधान झाल्या.

बांगला देशाचे 'राष्ट्रपिता' म्हणून प्रसिद्ध असलेल्या प्रख्यात शेख मुजिबुर रहमान यांची ही सर्वात मोठी मुलगी आहे. मुजिबुर रहमान अवामीलीग पक्षाचे नेतृत्व करीत होते. त्यांनी पूर्ण पाकिस्तानला स्वातंत्र्य मिळावे म्हणून युद्ध केले. पाकिस्तान विरुद्ध चळवळींनी तीव्र स्वरूप धारण केले, तेव्हा हजारो लोक शरणार्थी होऊन आपल्या देशात येऊ लागले. त्यांना त्यांच्या देशात पाठवण्यासाठी भारताला पाकिस्तानच्या राज्यकारभारात लक्ष घालावे लागले. त्यामुळे १९७१ मध्ये भारत आणि पाकिस्तान ह्यांमध्ये युद्ध झाले. त्यानंतर पूर्व पाकिस्तान स्वतंत्र देश झाला - ज्याचे नाव आहे, बांगला देश.

१९७२ मध्ये मुजिबुर रहमान बांगला देशाचे अध्यक्ष झाले. १५ ऑगस्ट, १९७५ ला बांगला देशची राजधानी ढाका येथे मुजिबुर रहमान यांची परिवारासहित हत्या करण्यात आली. त्यावेळी त्यांची मोठी मुलगी शेख हसीना जर्मनीला असल्यामुळे वाचली.

१९७७ मध्ये जनरल झिया रहमान अध्यक्ष झाले. १९८१ मध्ये त्यांचीपण हत्या करण्यात आली. त्यानंतर लेफ्टनंट जनरल हुसेन मुहम्मद इर्शाद अध्यक्ष झाले आणि त्यांनी सैनिकी राजवट घोषित केली. १९८६ मध्ये ही सैनिकी राजवट हटवून निवडणुका घेण्यात आल्या. इर्शादच्या 'जातीय पक्षाला' विजय मिळाला. परंतु ह्या विजयावर मतभेद झाले. तरीसुद्धा ते १९९१ पर्यंत सत्तेवर होते. १९९१ मध्ये परत निवडणुका घेण्यात आल्या त्यात जिया उर रहमानच्या विधवा पत्नी बेगम खलिदा झिया यांच्या नेतृत्वाखाली 'बांगला देश नॅशनॅलिस्ट पार्टी' ह्या पक्षाने अधिकार हातात घेतले लाचलुचपतीच्या आरोपावरून जनरल इर्शाद ह्यांना कैद करण्यात आले.

मुजिबर रहमान ह्यांची मोठी मुलगी शेख हसीना १९८१ मध्ये स्वदेशी परतली. त्यांनी नंतर 'आवामी लीग' ह्या पक्षाचे नेतृत्व केले. बांगला देशातल्या संसदेत त्यावेळी 'आवामीलीग' ही विरोधी पक्ष होता.

१२ जून मध्ये ज्या निवडणुका झाल्या त्यात 'आवामी लीग' ह्या पक्षाला सगळ्यात जास्त म्हणजे १४६ जागा मिळाल्या. 'बांगला देश नॅशनॅलिस्ट' पक्षाला ११६ जागा मिळाल्या. 'जातीय पार्टी' ह्या पक्षाला ३० जागा मिळाल्या. संसदेत एकूण ३०० जागा आहेत. 'आवामी लीग' पक्षाला सरकार बनवण्यासाठी बहुमत न मिळाल्यामुळे इतर पक्षाच्या पाठिंब्याने संयुक्त सरकार बनवण्यात आले. जनरल इर्शाद ह्यांनी कैदतून नविन सरकारला पाठिंबा घोषित केला. शेख हसीना ह्यांनी २५ सभासदांना स्वतःच्या मंत्रिमंडळात सामील केले आहे. द्वितीय महिला पंतप्रधानपदाची जबाबदारी हातात घेत त्या म्हणाल्या, "जरी हे संयुक्त सरकार असले तरी देशाच्या मुख्य समस्यांवर उपाय शोधण्याचा प्रयत्न केला जाईल आणि त्यासाठी सगळ्यांच्या सूचनांचे स्वागत करण्यात येईल."

शहरी पती आणि गावंढळ पत्नी

कमलाकरचे आई-वडिल त्याच्या लहान पणीच वारले. त्यानंतर त्याचा सांभाळ त्याच्या आजीने केला. मग त्याने उच्च शिक्षण घेतले आणि शहरात राहून नोकरी करू लागला. पण त्याच्याबरोबर त्याची आजी शहरात आली नाही. सगळे आयुष्य गावातच गेल्यामुळे तिला ते गाव सोडावेसे वाटत नव्हते. त्याच गावात त्याची मोठी बहिण पण रहात असे अधून-मधून येऊन ती आजीची चौकशी करायची.

एके दिवशी कमलाकरला समजले कि त्याच्या आजीची तब्येत एकदम बिघडली आणि ती खूप थोड्या दिवसांची पाहुणी आहे. कमलाकर तावडतोब गावी गेला. तो आला आहे असं समताच आजीने डोळे उघडले आणि म्हणाली, "तुझे लग्न बघितल्याशिवाय मला मरायचे नाही. गेल्या दोन वर्षापासुन मी तुझ्या मागे लागले आहे कि तू लग्न कर. पण प्रत्येक वेळेस तू टाळतोस. तू माझी इच्छा पूर्ण नाही केली." रडत रडत आजी म्हणाली.

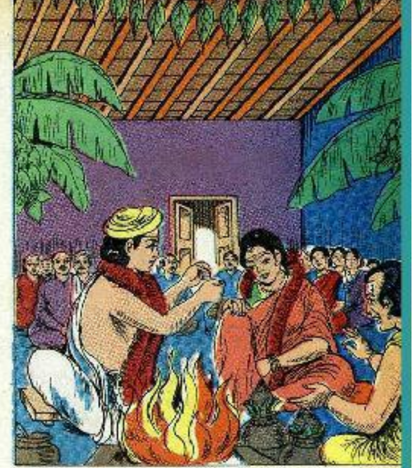
खरंतर कमलाकरला गावातल्या मुलीशी लग्न करायचे नव्हते. त्याला सुंदर नाजुक पण हुशार मुलगी हवी होती. आणि त्याचा विश्वास होता कि अशी मुलगी फक्त शहरातच असेल.

"आजी, तुझी तब्येत तरी बरी होऊ दे. मी ह्या श्रावण महिन्यातच लग्न करुन टाकेन." कमलाकर आजीचे पाय दाबत म्हणाला, "आता माझी तब्येत कसली बरी होतेय? देवाचे बोलावणे आले आहे. तुझे लग्न बघितले म्हणजे समाधानाने डोळे मिटेन. उद्याचा मुहूर्त चांगला आहे. तु कस्तुरीशी लग्न कर. ती चांगली मुलगी आहे."

कस्तुरी शेजारच्याची एकुलती एक मुलगी आहे. आजी घरात एकटीच असल्यामुळे बऱ्याचवेळी ती आजीला हवं नको ते बघायची.

सुधा

कमलाकरला आजीचा हा प्रस्ताव अजिबात आवडला नाही. तो काही बोलणार इतक्यात आजाने त्याचा हात पकडला आणि म्हणाली, ""कस्तुरी सगळ्या दृष्टिने तुला योग्य आहे. वैद्यांनी सांगितलंय कि आजी आता चार-पाच दिवसांपेक्षा जास्त नाही जगणार. आजीने आपल्यासाठी काय कमी खस्ता खाल्ल्यात? तिची एक इच्छा पूर्ण करणे काय तुझे कर्तव्य नाही? ह्या अंतिम क्षणी तिचे मन दुखवणे तुला चांगले वाटेल का? तिच्या इच्छेसाठी लग्न कर. हा तुझा धर्म आहे."

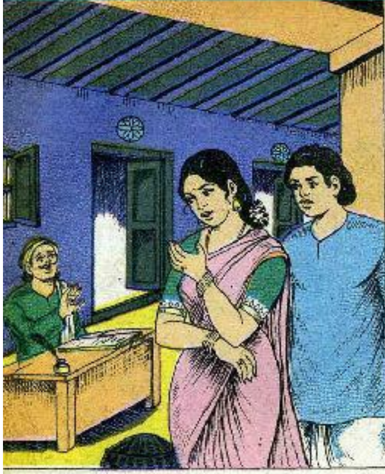
कमलाकर अगदी इच्छेविरुद्ध नाइलाजाने लग्नास तयार झाला. आजीच्या म्हणण्यानुसार अगदी दुसऱ्याच दिवशी लग्न झाले.

आणि हे लग्न बघितल्यानंतर आजीच्या तब्येतीत आश्चर्यकारक सुधारणा झाल्या. तिला बघून कोणालाही वाटले नसते काल ही जीवन-मृत्यूच्या सीमेवर उभी होती.

एक आठवड्यानंतर कस्तुरीला घेऊन कमलाकर शहराकडे निघाला. निघताना आजी त्याला म्हणाली, "याच महिन्यात मर्यादा पुरुषोत्तम श्रीरामाचे दर्शन करुन या. मी श्रीरामचंद्राकडे नवस बोलले होते. विसरु नकोस. माझा हा नवस अवश्य फेडून टाक."

बसमध्ये बसून ते जेव्हा शहराकडे निघाले तेव्हा कमलाकर कस्तुरीला समजावून सांगत म्हणाला, "तू तर खेडवळ मुलगी आहेस. शहरातील दुकानं, मोठमोठे रस्ते इमारती आल्या कि डोळे फाडून फाडून बघू नकोस. तिकडे जोरजोरात बोलू नकोस. हसताना उगीच सगळे दात दाखवून हसत जाऊ नकोस. तिकडे वागताना तुझ्या खेडवळपणाच्या सवयी विसरुन जा."' कस्तुरीला शहरातील राहणीमान आवडू लागले. पण नवऱ्याचे सतत असे म्हणणे कि तू खेडवळ आहेस तुला शहरातील जीवन काय माहित हे मनात खटकू लागले. मनातल्या मनात ती दुःखी होत असे.

"हे काय एवढी घट्ट वेणी कशाला बांधलीस? अंबाबाई सारखं एवढं मोठं कुंकु काय लावलंस? एखाद्या आजीबाईसारखी अशी साडी का घातलीस? नवी नवरी आहेस. राग रंग उमजून वागत जा." कमलाकर कधी कधी नाराजी व्यक्त करीत असे. वीस एक दिवसांमध्येच कस्तुरी शहरी स्त्रीयांप्रमाणे राहण्या सवरण्यामध्ये तरबेज झाली. त्यांना शहरात रहायला येऊन एक महिना पुर्ण होत

आला आणि तेव्हाच कस्तुरीने आजीने बोललेल्या नवसाची कमलाकरला आठवण करुन दिली. कमलाकर म्हणाला आत्ताच तर आजीची तब्येत बरी नसल्यामुळे आणि लग्नासाठी म्हणून दहा दिवस रजा घेतली. माझ्या साहेबांचे नाव आहे उग्रनरसिंह. आणि नावाप्रमाणेच त्यांचा स्वभावसुद्धा उग्र आहे. त्यांनी स्पष्ट सांगितले आहे कि आता एक दिवसाची पण रजा मिळणार नाही."

कस्तुरी क्षण भर विचार करुन म्हणाली, "तुमच्या साहेबांचे नाव उग्रनरसिंह आहे म्हणजे त्यांचे कुलदेवता नक्कीच नरसिंह स्वामी असतील. त्यांना खोटेच सांगून बघा की तुमचा नवस त्याच स्वामीकडे आहे." कस्तुरीच्या ह्या सल्ल्याने आश्चर्य घडले. कमलाकरला लगेचरजा मिळाली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळीच पती-पत्नी गाडीत बसून रामापूरला जायला निघाले. रस्त्यात कमलाकरने दोन सोन्याच्या बांगडया काढून कस्तुरीच्या हातात दिल्या आणि म्हणाला "ह्या बांगडया माझ्या आक्काच्या आहेत. तिने सांगितले आहे कि, रामापुरला सोन्याच्या दुकानात अगदी नवीन नवीन घडणीच्या बांगडया मिळतात. ह्या जुन्या बांगडया देऊन मला नविन बांगड्या घेऊन ये. आता तू ह्या बांगड्या पेटीत ठेव." रामापुरला पोहचेपर्यंत दुपार झाली होती. गावात गेल्याबरोबर धर्मशाळा होती. पती-पत्नी गाडीतून उतरले. धर्मशाळेत गेल्याबरोबर तेथील अधिकाऱ्याने सांगितले कि एकही खोली रिकामी नाही. कमलाकर निराश झाला. पण कस्तुरीने मोठ्या आत्मविश्वासाने त्या अधिकाऱ्याला सांगितले, "रामशास्त्री जेव्हा जेव्हा आमच्या घरी येतात तेव्हा सांगायचे कि रामापुरला आल्यावर आमच्याच धर्मशाळेत रहा."

रामशास्त्रीचे नाव ऐकताच अधिकारी घाबरून गेला आणि म्हणाला, "अरे, मी विसरूनच गेलो. मघाशीच एक खोली रिकामी झाली आहे." असे म्हणत त्याने तावडतोब एक खोली त्यांना रहाण्यास दिली.

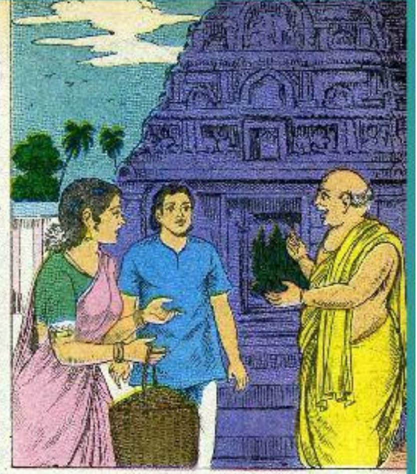
कमलाकरने कस्तुरीला विचारले, "हे रामशास्त्री कोण आहेत?" "ही धर्मशाळा मागच्या वर्षीच त्यांनी आपल्या वडिलांच्या स्मरणार्थ बांधली" कस्तुरी म्हणाली.

"तू त्यांना कशी ओळखतेस?" कमलाकरला आश्चर्य वाटले. "आत-येण्याच्या आधी बाहेर लावलेली पाटी वाचली. कस्तुरी हसत हसत म्हणाली.

कमलाकर तिच्या हुशारीवर थक्क झाला. लवकर लवकर आंघोळ वगैरे उरकून ते मंदिरात पोहोचले. तेव्हाच पुजारी मंदिराचे दरवाजे बंद करीत होता. ह्यांना बघत तो म्हणाला, "देवाचे दर्शन आता संध्याकाळीच होऊ शकेल."

कमलाकर निराश झाला तो पत्नीला म्हणाला, "मला तर एकच दिवसाची सुट्टी मिळाली आहे. आता काय करायचे?" "आता आपण काय करु शकतो? देवाचे दर्शन तर आपल्या नशिबी नाही. आजीने दिलेले दान आतल्या ताटात ठेवण्या ऐवजी बाहेरच्या हुंडीतच टाकून देऊ." कस्तुरी मुद्दाम थोड्या मोठ्या आवाजात म्हणाली, म्हणजे पुजारीलासुद्धा ऐकू आले. कस्तुरीला माहित होते कि हुंडीत टाकलेले दान मंदिराचे असते आणि गाभाऱ्यातील ताटात टाकलेले दान पुजाऱ्याचे असते.

दान-दक्षिणा हे शब्द कानावर पडताच पुजाऱ्याने तावडतोब मंदिराचे दरवाजे उघडले आणि त्यांना म्हणाला, "मला वाटते तुम्ही खूप लांबून आला आहात. लगेच दर्शन करुन घ्या." त्या दोघांनी देवाचे दर्शन केले आणि कस्तुरीने आजीने दिलेली छोटी पिशवी पुजाऱ्याच्या ताटात ठेवली. मग दोघे बाहेर पडले.

"तुझ्यामुळे देवाचे मनापासुन दर्शन घडले. आजीचा नवस पण फेडला. अरे हो, पण त्या आजीने दिलेल्या छोट्या पिशवीत काय होते?" कमलाकर ने विचारले. "दिव्याच्या वाती. पण काहीही असले तरी वेळेवर आपल्या कामी आल्या." कस्तुरी हसत म्हणाली.

दोघे मोठ्या गल्लीत आले. सराफाची दोन मोठी दुकाने दाखवत कमलाकर म्हणाला, "तू आत्ताच धर्मशाळेत जा आणि सोन्याच्या बांगडया घेऊन ये. तोपर्यंत मी दुकानात जाऊन बघतो कि कोणत्या नविन प्रकारच्या बांगड्या आहेत?"

कस्तुरी धर्मशाळेत परत आली आणि जेव्हा पेटीमधून बांगड्या बाहेर काढत होती तेव्हा तिथे एक तरुण मुलगा आला आणि म्हणाला, "मी सराफाच्या दुकानातच काम करतो. साहेबांनी तुमच्याकडून लवकर बांगड्या घेऊन येण्यास सांगितले आहे." कस्तुरीला लगेच संशय आला. मनातील संशय चेहऱ्यावर अजिबात दिसुन देता तिने त्याला विचारले, "बांगडयांबरोबर चंद्रहार पण

आणायला सांगितला का? मला वाटते चंद्रहार पण त्यांना बदलून हवाय, जरा त्यांना विचारुन येता का?'' थोडयाच वेळात तो तरुण मुलगा परत आला आणि म्हणाला, ''हो साहेबांनी चंद्रहार सुद्धा आणायला सांगितला.'' कस्तुरी एकदम ओरडली, ''अरे चोरट्या, थांब पोलिसांना बोलावलय. आत्ता येऊन तुला हातकडया घालतील म्हणजे समजेल.'' चोर लगेच आल्या पावली परत पळून गेला. कस्तुरीला माहित होते की त्याने आपल्या पतीचे बोलणे ऐकले असावे. कमलाकरला जेव्हा कस्तुरीने ही हकिगत ऐकवली तेव्हा कमलाकरने कस्तुरीची खूप स्तुति केली.

अशाप्रकारे सगळी कामे सफलतेने उरकल्यावर जेव्हा ते घरी पोहोचले तेव्हा मध्यरात्र झाली होती. घरी येऊन बघतात तर घराला कुलुप नाही बघुन त्यांना आश्चर्य वाटले. आत कुणाचा तरी चालण्या-फिरण्याचा आवाज येत होता.

कमलाकर चोर-चोर म्हणून जोरजोरात ओरडणार इतक्यात कस्तुरीने खुणेने असं करु नको म्हणून सांगितले आणि दरवाजा ठोठावत म्हणाली, ''मालक आम्ही वाटसरु आहोत. खूप रात्र झाली आहे. आम्हाला रामापूरला जायचे आहे. अंगावर किमती दागिने आहेत आणि पिशवीत पण खूप जडजवाहिर आहे. त्यामुळे अंधारात जाणे धोक्याचे आहे. तुमच्या घरी राहू द्याल तर खूप कृपा होईल. सकाळीच निघून जाऊ.''

लगेच अस्ताव्यस्त विखुरलेले केस असलेल्या, टोकदार मिशीवाल्या एका इसमाने खिडकीतून वाकून बघितले. मग दार उघडले. कस्तुरीने आपली पेटी त्याच्या हातात दिली आणि म्हणाली, ''ह्यात नवरीचे कपडे आणि दागिने आहेत. जपून कपाटात ठेवा. सकाळी जाताना घेऊन जाऊ. मान हलवत तो इसम दुसऱ्या बाजूच्या खोलीत गेला. कस्तुरीने ताबडतोब दार बंद करुन बाहेरुन कडी लावली आणि पतीला म्हणाली, ''ताबडतोब पोलिसांना बोलवा.'' पत्नीच्या बुद्धिमत्तेवर खूप होत कमलाकर म्हणाला, ''इतके दिवस तुला मूर्ख, गावंढळ समजूत तुझी चेष्टा मी केली. खरं तर तुझ्या हुशारी पुढे शहरी मुलीसुद्धा फिक्क्या पडतील. मला माफ कर.'' आणि तो पोलीस स्टेशनकडे गेला.

प्रिय स्थळ

गोकर्ण हे मोठ्या यात्रास्थळांपैकी एक आहे. इथे शंकराचे खूप मोठे देऊळ आहे. एक सुंदर बगिचा आहे. एक मोठे नाट्यमंदिर आहे, ह्या गावात एक मोठे ग्रंथालयसुद्धा आहे. तेथील ग्रंथ अपूर्व आहेत.

अशा ह्या प्रसिद्ध यात्रास्थकाळाला भेट द्यायला यादव आला. त्याचे मोठे काका, तात्या ह्या गावात रहात होते. ता त्यांना चार मुलं होते. चंद्रु, सोमू, गोपी आणि विश्वंभर. मोठा मुलगा चंद्रु हा यादवच्याच वयाचा होता. चारही भाऊ यादव आल्यामुळे खूप आनंदित झाले. यादवला ते सगळीकडे फिरायला घेऊन गेले.

''तुमचे गाव खूपच छान आहे. चार दिवस रहाण्यासाठी आलो पण आता चाळीस दिवस रहावे असे वाटते.'' गावाची भरपूर तारीफ करीत यादव म्हणाला.

आपल्या गावाची प्रशंसा ऐकून चारही भाऊ खूश झाले. पण त्यांनी परत परत यादवला विचारले कि सगळ्यात जास्त त्याला काय आवडले? मग यादव त्यांना म्हणाला, ''जे स्थळ मला आवडते तिथे मला जास्त वेळ रहायला आवडतं. पण कधीकधी मीच संभ्रमात पडतो आणि मलाच कळत नाही की कुठले स्थळ जास्त चांगले आहे? आता असं करु या, आधी तुम्ही चौघेजण एकेका स्थळी जाऊन रहा. जिथे तुम्हाला जास्तवेळ रहावेसे वाटेल ते तुमचं प्रिय स्थळ समजू या. आणि तुम्हाला सगळ्यात जास्त कुठले स्थळ आवडते हे समजल्यावरच मी माझी आवड सांगेन.''

यादवचा हा प्रस्ताव चारही भावांना पटला. चौघेही चार-चार दिवस चारही स्थळांना भेट देऊन, राहून आले. मग एक गोष्ट त्यांच्या लक्षात आलीत. दुसऱ्या

स्थळात पण आकर्षण आहे. त्यांना वाटत होते कि जे स्थळ आपल्याला आवडत नाही तिथे आपल्याला रहावं लागेल. पण त्यांना जी स्थळं आवडत नव्हती तिथेसुद्धा रहायला त्यांना आवडले.

जेव्हा चौघेही भाऊ परत आले तेव्हा यादव त्यांना म्हणाला, "बघा, तुम्ही उगीचच स्वत:चा गैसमज करुन घेतला होता. प्रत्येक जागेची स्वत:ची अशी एक खूबी असते. मला सुद्धा मनापासून प्रत्येक स्थळ आवडले."

यादवचे म्हणणे चार भावांपैकी एकालाही पटले नाही. त्यांनी स्पष्टपणे सांगितले "असं काहीतरी सांगून तुमची सुटका होणार नाही. तुम्ही सुद्धा आमच्यासारखं चारही स्थळी जाऊन चार-चार दिवस राहून या. जिथे तुम्ही जास्त दिवस रहाल ते तुमचे आवडते स्थळ!"

"बापरे, अजुनही तुमच्या लक्षात येत नाही? ह्या गावात आपल्या सगळ्यांच्या आवडीचे एकच स्थळ आहे. अजूनही माझी परीक्षा घेणार का?" यादव ने विचारले.

चार भावांपैकी, चंद्रु ने मंदिरात, सोमूने उद्यानवन ह्या बगिच्यात, गोपीने नृत्य-मंदिरात तर विश्वंभरने ग्रंथालयात आपल्या जास्तीत जास्त वेळ घालवला होता. त्यामुळे त्यांना यादवचे म्हणणे समजेना. ते एकदमच म्हणाले, "तुमचं म्हणणं आमच्या नाही लक्षात येत."

यादव हसत-हसत म्हणाला, "तुम्हाला काय वाटतं, ही विशेषता फक्त गोकर्ण मध्येच आहे? इंद्रप्रस्थ, उज्जयिनी, तक्षशिला, विजयनगर, श्रीरंगपट्टण ह्यासारख्या पुष्कळ ठिकाणी आहेत. प्रत्येक ठिकाणी ह्याच्यापेक्षा जास्त विशेषता आहेत. तरीसुद्धा मी ह्या गावात का आलो? कारण मला तुमच्या सगळ्यांबरोबर प्रेमाने काही दिवस घालवायचे होते. इथले सगळ्यात आवडीचे माझे प्रिय स्थळ म्हणजे तुमचे घर! कुठेही गेलो तरी आपल्याला परत घरीच यावे लागले. तुम्ही पण ह्या गावात कुठेही गेलात तरी घरीच रहाणार. म्हणून तुमचं, माझं प्रिय स्थल एकच आहे खरं की नाही?" आता मात्र चारही भावांना पटलं आणि त्यांनी होकारार्थी मान हलवली. त्यांना खूप आनंद झाला होता.

१४

(रूपधरचा मुलगा धीरमती वडिलांच्या शोधार्थ पैयासह्रा गेला. त्याला मारण्यासाठी षड्यंत्र आयोजित केले होते. ते समुद्रात त्याची वाट बघत होते पण त्यांच्यापासुन आपला बचाव करून तो डुकरांच्या राखण दाराकडे गेला. तिथे वडिलांची आणि मुलाची भेट झाली. मग दोघांनी मिळून शत्रुचा नाश करण्यासाठी योजना आखली.) -त्यानंतर

धीरमती सकाळीच नगरात जाण्यास निघाला. जाता-जाता त्याने राखणदाराला म्हटले, "काका मला लवकर घरी जायचे आहे. जोपर्यंत मला बघत नाही तोपर्यंत आईला चैन पडणार नाही. हा जो तुमचा म्हातारा अतिथि आहे तो एका जागी शांत बसणारा नाही. इथे त्याच्याच्याने बसून रहाणे होणार नाही. त्यामुळे त्याला नगरात सोडून या. चालून-फिरून भूक लागली तर तिथेच कसेतरी पोट भरुन घेईल."

"हो तुम्ही जबरदस्ती केली तरी मी इथे रहाणार नाही. माझ्यासारख्या भिक्षुकाला सगळी घरे आपलीच असतात. तू जा. उन्हं वर आल्यावर मी ह्याच्यासोबत नगरात पोहचेन नाहीतरी माझ्या ह्या फाटक्या कपड्यामुळे आता ही थंडी मला सहन होणार नाही. उन्हे वर आल्यावरच मी निघेन." रूपधर धीरमतीला म्हणाला.

धीरमती भराभर चालत आपल्या घरी जाऊ लागला. रस्त्यात तो हाच विचार करीत होता कि मी आणि माझे वडिल त्या शत्रुंचा सामना कसा करु शकतो? हे शक्य आहे का? माझ्यात त्यांना हरवण्याइतकी शक्ती नाही. पण वडिलांचे सहाय्य असल्यावर मी का घाबरावे? त्यांच्या शुरतेपुढे हे दुरात्मा थोडीच टिकणार आहेत. असा विचार करत तो मनातील शंका दुर करण्याचा प्रयत्न करीत होता. घरी पोहोचल्याबरोबर त्याने आपला लहान भाला एका खांबाशी ठेवला आणि आत गेला. घरातील दासन्दासी त्याला बघून खूश झाले.

तेवढयात पद्ममुखी खाली उतरून आली आणि आपल्या मुलाला तिने मोठ्या प्रेमाने आलिंगन दिले. तिने म्हटले, "आलास बेटा तू मला वाटले परत तुला भेटु शकेन कि नाही? आपल्या वडिलांच्या शोधार्थ मला न सांगता तू पैयासला गेलास त्यांचा काही ठावठिकाणा लागला? काय बातमी आणलीस?" "आई मी कसा वाचलो ते माझे मलाच माहित. पण आता आपल्याला हातावर हात ठेवून बसायचे नाही. तु लवकर आंघोळ उरकून घे आणि देवाकडे प्रार्थना कर, आम्ही बदला घेण्यात सफल होवो. तोपर्यंत नगरात मी एकदा जाऊन येतो. हो आणखी एक गोष्ट सांगायला मी विसरुनच गेलो. पैयासहून माझ्याबरोबर एक अतिथी आला आहे त्याला पण घेऊन येईन." तो अतिथी एक विद्वान होता. धीरमती जेव्हा बंदरातून निघाला तेव्हा त्याने स्वतःला बरोबर घेऊन चलण्याची धीरमतीला विनवणी केली. धीरमती मध्येच उतरला आणि राखणदाराकडे गेला. विद्वान इतर नाविकाबरोबर दुसऱ्या रस्त्याने नगरात गेला.

पुत्राच्या म्हणण्यानुसार पद्ममुखीने आंघोळ केली, चांगले वस्त्र घातले आणि भक्तिभावाने देवाकडे प्रार्थना केली कि शत्रुंचा नाश निर्विघ्नपणे व्हावा.

धीरमती बाहेर आला आपला लहान भाला घेतला आणि आपल्या दोन पाळीव कुत्र्यांना घेऊन नगरात जाण्यास निघाला. त्यावेळी त्याच्या घरी आरामात रहाणाऱ्या शत्रुंनी त्याचे कुशल मंगल विचारले जसे काही त्याच्या परत येण्याने ते खूप खुश

होते. पण त्यांच्या मनात त्यावेळी द्वेष आणि मत्सराची भावना दाटुन येत होती.

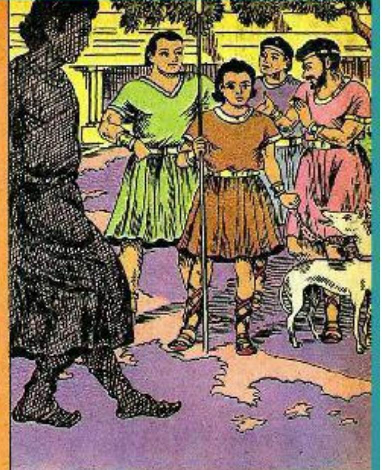
धीरमतीने आपला शत्रु भाव किंचितसुद्धा प्रगट होऊ दिला नाही. त्यांच्याशी बोलून झाल्यावर तो वडिलांच्या मित्रांच्या बैठकीत गेला. त्यांच्या प्रश्नांना उत्तरे देऊ लागला. उत्तरे देताना तो खूप सावध होता. आपल्या वडिलांबद्दल काही माहिती आहे ह्याचा त्याने अजिबात पत्ता लागू दिला नाही.

थोड्याच वेळात त्या विद्वान अतिथीला घेऊन नाविक तेथे आला. त्याने धीरमतीला म्हटले, "तुला प्रतापनी दिलेल्या भेटवस्तू माझ्याजवळच आहेत. तू तुझ्या दासींना पाठवून घेऊन जा."

"माहित नाही माझ्या घरात बसलेले ते दुष्ट माझा कधी अंत करतील. अशा परिस्थितीत ह्या भेटवस्तू माझ्या घरी ठेवणे योग्य नाही. ह्या भेटवस्तू त्या दुष्टांच्या हाती लागण्यापेक्षा इथेच राहू देत. जेव्हा त्या दुष्टांची पिडा टळेल तेव्हा तुम्हीच माझ्या घरी आणून द्या."

मग तो अतिथीला घेऊन घरी गेला. घरात गालिचे अंथरले होते. दासींनी अतिथींचे स्वागत करुन स्नान वगैरेची व्यवस्था केली. मग तो आणि धीरमती जेवायला बसले. जोपर्यंत ते जेवत होते तोपर्यंत त्यांच्याचसमोरच्या आसनावर बसून पद्ममुखी टकळीने तलम सूत काढू लागली.

जेवण झाल्यानंतर तिने मुलाला विचारले, "बेटा, ते दुष्ट लोक परतायच्या

आत तु मला सांग तुझ्या वडिलांची तू काय खबर आणली आहेस?"

"सगळे सांगतो आई, पैयासला जाऊन मी नवद्योतला भेटलो. त्यांनी आणि त्यांच्या मुलांनी मला चांगल्या पद्धतीने वागवले. पण त्यांना बाबांबद्दल काही माहित नाही. म्हणून त्यांच्या एका मुलाला घेऊन मी प्रतापला भेटायला गेलो. माझी सर्व हकीगत ऐकून त्यांनी सांगितले कि तुझे वडिल अवश्य परत येतील आणि शत्रुचा नाश करतील. ते ह्या दुष्टांवर खूप नाराज दिसत होते. प्रतापनी सांगितले कि समुद्रात सतत फिरत असणाऱ्या एका वृद्धाने त्यांना म्हटले कि त्याने माझ्या बाबांना एका बेटावर बघितले आहे. मग मी घरी परतलो. ह्याशिवाय बाकी काही

माहिती मिळाली नाही."

हा समाचार ऐकताना त्या वृद्धाने पद्ममुखीला म्हटले, "देवी, सत्य काय आहे ते ऐक! तुझे पती ह्या शहरात आलेले आहेत. तुझ्या घरात चालू असलेल्या अत्याचाराविषयी त्याला पूर्ण कल्पना आहे. माझा अंतरात्मा म्हणतोय कि ह्या दुष्टांचा सर्वनाश लवकरच त्याच्या हातून होणार आहे." अशी भविष्यवाणी त्याने वर्तवली.

"महोदय, आपले म्हणणे खरे व्हावे. जर असेच झाले तर तुम्ही मागाल तो पुरस्कार तुम्हाला मिळेल." पद्ममुखी म्हणाली.

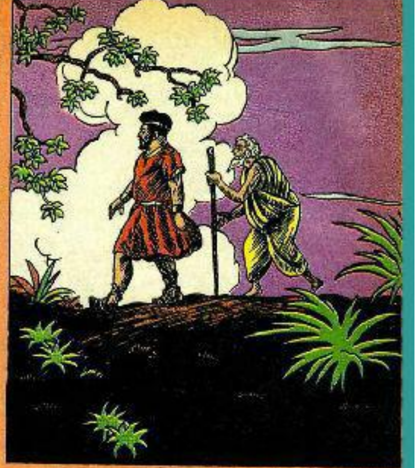
तिघेही जण घराच्या आत गप्पा मारण्यात मग्न होते तर बाहेर व्यायाम करण्यात ते दुष्ट व्यस्त होते. काहीजण जड वस्तू लांब फेकत होते, काही भाल्यांनी निशाणा लावत होते. तेवढयात त्यांचा एक नोकर आला आणि म्हणाला, "दुपार झाली. खेळ बंद करा आणि आत जेवायला चला." सगळेजण आत आले. आपापल्या आसनावर बसले. त्याच दिवशी कापलेल्या बकरीच्या जेवणावर ताव मारु लागले. इकडे राखणदाराने रूपधरला म्हटले, "माझ्या यजमानांनी तुला नगरात घेऊन जाण्यास सांगितले आहे. चला निघू या. उशिर पण झालाय."

निघायच्या आधी रूपधरने आपल्या हातात एक मोठी काठी घेतली आणि आपली झोळी खांद्यावर अडकवली. पुढे राखणदार होता आणि त्याच्यामागे रूपधर एखाद्या गरिब, म्हाताऱ्या दुबळ्या भिकाऱ्यासारखा लटपटत जाऊ लागला.

ते दोघे प्रताप जवळ पोहोचले. तेव्हा तिथे शेळ्या-मेंढयांना हाकलत काली नावाचा एक माणूस आला. रूपधरला

बघून त्याने विचारले, "हा भिकारी कोण आहे? अरे ए डुकरांच्या राखणदारा तुला हा जिवंत मुडदा कुठे मिळाला? हे भिकारी तर काही कामाचे नसतात. सतत भीक मागून लोकांना त्रास देत असतात. ह्या दरिद्रिला रूपधरच्या घरी घेऊन गेलास तर तेथील मोठे लोकं ह्याचा निकालच लावतील. चल सरक निकम्मा." असे म्हणत त्याने रूपधरला लाथ मारली.

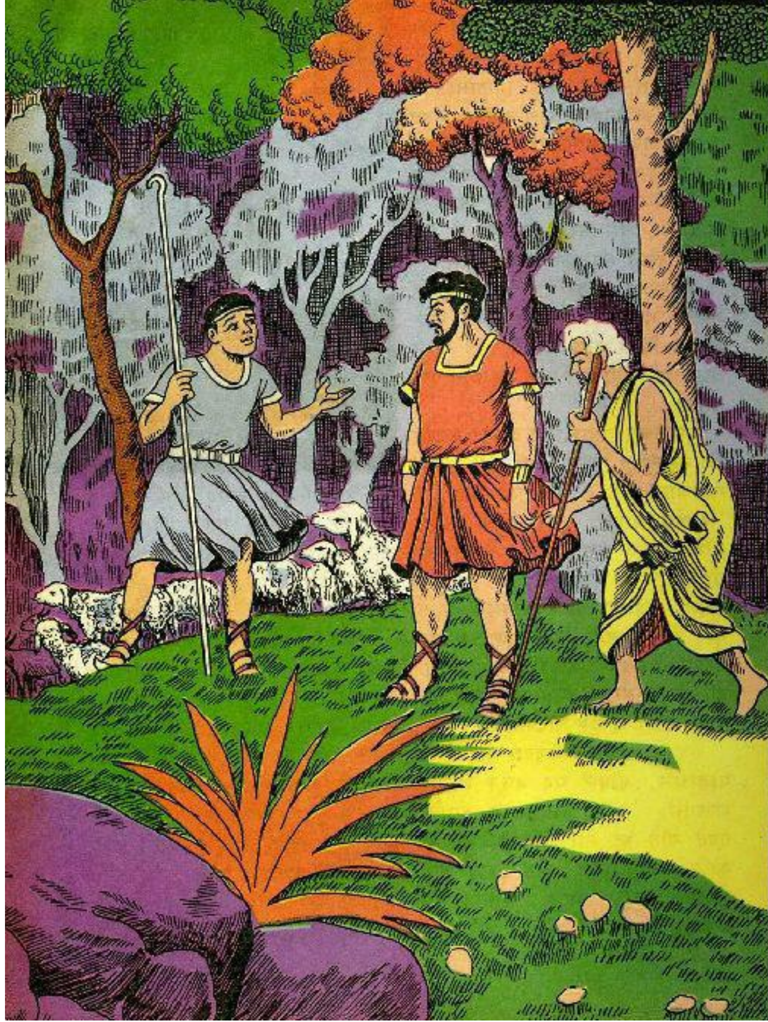
रूपधरला भयंकर राग आला. त्याला वाटले हातातल्या काठीने ह्याचे डोके फोडावे किंवा बेदम मारावे. पण अजुन वेळ आली नाही हा विचार करून तो गप्प बसला.

डुकरांच्या राखणदाराने कडवट स्वरात त्या माणसाला म्हटले, "तुझी ही हिंमत. मालकाला येऊ दे मग तुला बघतो." "मूर्खच आहेस. तुझा मालक आता थोडाच परत येणार आहे. देवता जर धीरमतीला पण बोलावून घेतील तर बरेच होईल. ताहीतर त्या लोकांकडून त्याचा मृत्यू निश्चित आहे. "असे म्हणत शेळ्य-मेंढयांना घराकडे हाकलत तो निघून गेला. ह्या शेळ्या-मेंढ्या रूपधरच्या घरी ठाण मांडून बसणाऱ्या दुष्ट लोकांसाठीच होत्या.

रूपधर आणि राखणदार घराजवळ पोहोचले. आपले घर बघून रूपधर म्हणाला, "हे घर रूपधरचेच असावे. एवढे मोठे घर त्याच्याशिवाय आणखी कोणाचे असू शकेल? असे वाटते आत जेवणं चालू आहेत. वासावरुनच कळतंय."

"हो वास तर येतोय! पण आधी हे सांग कि आधी तू आत जातो कि मी जाऊ? तू बाहेरच उभा राहून इकडे तिकडे बघत राहिलास तर तुला कोणी न कोणी इथून हाकलून देतील." राखणदार म्हणाला.

जेव्हा ते दोघे आपापसात बोलत होते तेव्हा बाजूच्या कचऱ्याच्या ढिगाऱ्यावर बसलेल्या एका म्हाताऱ्या कुत्र्याने डोके वर काढले आणि रूपधरकडे लक्षपूर्वक बघू लागला. खरं तर तो एक कांति नावाचा शिकारी कुत्रा होता. लहानपणापासुन रूपधरने त्या कुत्र्याला पाळून मोठे केले होते. पण जेव्हा तो मोठा झाला तेव्हा रूपधर युद्ध करण्यास निघून गेला. आता कांतिला सांभाळणारे कोणी ही नव्हते. तो आता म्हातारा झाला होता आणि

कचऱ्याच्या ढिगाऱ्यावर बसून मृत्यूची वाट बघत होता. त्याने आपल्या मालकाला ओळखले आणि शेपूट हलवू लागला. त्याच्या दुबळ्या अवस्थेकडे बघून रूपधरच्या डोळ्यात पाणी आले. त्याने राखणदाराकडे वळून म्हटले, ''दिसायला तर हा कुत्रा चांगल्या जातीचा दिसतो ह्याचे हे हाल कसे झाले? मला वाटते हा कुत्रा ह्यांना उपयोगी आहे असे वाटते नाही.''

''असे नको म्हणू. जेव्हा यजमान जिवंत होते तेव्हा ह्याचा थाट बघायचा. शिकारीवर जाताना ह्याला पण घेऊन जायचे. तेव्हा इतरांपेक्षा आधी पुढे जाऊन हा हरिणाचा शोध लावायचा. ह्याचा यजमान कुठे तरी अकाली मेला आता हा इथे अकाली मरणार.'' असे म्हणत राखणदार घराच्या आत निघून गेला.

कांतिने आपल्या मालकाला बघून डोळे बंद केले आणि त्याच्या शेवट झाला. जसे काही तो ह्याच क्षणाची वाट बघत होता.

घरात पाय ठेवताच धीरमतीने खुणेनेच त्यांना बोलावून घेतले. तो धीरमतीच्या समोर जाऊन बसला. तेवढ्यात काठीच्या आधाराने रखडत, म्हाताऱ्यासारखा आवेश आणून रूपधर आत आला आणि उंबरठ्यावर टेकून बसला.

त्याचे हे रूप बघून शत्रुच काय पण स्वतः पद्ममुखीसुद्धा ओळखू शकणार नाही कि हाच तो तेजस्वी रूपधर आहे जो ट्रायच्या युद्धात अजिंक्य ठरला होता.

धीरमतीने एक मोठी पोळी आणि मांसाहार त्या राखणदाराला देत म्हटले, ''हे त्याला दे आणि सांग घरातल्या इतर लोकांकडून पण थोडे थोडे मागून घे.''

राखणदाराकडून ते घेताना रूपधर म्हणाला, ''मालकावर सदैव देवाची कृपा राहो. त्यांच्या साऱ्या इच्छा पूर्ण होवो.'' असे म्हणून आशिर्वाद दिला. आपल्या वडिलांची ही परिस्थिती बघून धीरमतीचे डोळे भरून आले. रूपधर तेथून उठून दुष्ट लोक जेथे जेवत होते तेथे गेला. एखाद्या खऱ्याखुऱ्या भिकाऱ्याप्रमाणे तो प्रत्येका जवळ जात होता आणि भीक मागत होता.

क्रमशः

'चांदोबाच्या' बातम्या

महागडे एव्हरेस्ट

तरुण-तरुणींना पर्वतारोहण करायला खूप आवडते. एन.सी.सी. च्या विद्यार्थ्यांना पर्वतारोहणाचे शिक्षण दिले जाते. पर्वतारोहण हा शब्द ऐकल्याबरोबर आपल्याला एव्हरेस्ट शिखराची आठवण येते, जे जगातील सर्वात उच शिखर आहे. ह्याची उंची ८,८४७ मीटर आहे. एव्हरेस्ट शिखरावर चढण्यासाठी उत्साह शक्ति आणि पैसे पण लागतात. किती पैसे लागतात, माहित आहे? ९०,००० डॉलर्स म्हणजेच ३,५०,००० रुपये हे पैसे नेपाळच्या सरकारला द्यावे लागतात. जगातील आठही उंच शिखरे ह्याच देशात आहेत. यावर्षी एव्हरेस्टवर चढण्यासाटी ८० गट गेले. ५७ गट शिखराच्या टोकापर्यंत पोहचु शकले. ह्यामध्ये 'एव्हरेस्ट हिरो' तेनसिंगचा ३९ वर्षाचा नातू 'जांलिंग' पण सामिल होता. त्याच्या बरोबर फिन्ले ब्रिषर्स, एड्मंड कार्ल, वीस्टर्डस हे चित्रपट निर्माते पण आहेत. तिसऱ्यांदा त्यांनी शिखर चढण्यात यश मिळविले. १९९२ मध्ये ५८ लोकांनी एव्हरेस्ट शिखरारोहण केले. १९९३ मध्ये एकाच दिवसात ३५ जण चढू शकले. नेपाळ सरकारने ह्या वर्षी ६,४०,००० डॉलर्स पर्वतरोहकांकडून वसूल केले. सरकारचे म्हणणे आहे कि 'एव्हरेस्ट मार्गात' गर्दी झाली होती. त्यामुळे नियोजित मार्गानेच जावे असा आदेश, प्रत्येक गटाला देण्यात आला. पर्वतारोहक जो कचरा किंवा टाकाऊ वस्तू तिथे टाकतात ते साफ करायला शेर्पांची नियुक्ति केली जाते. नुकताच २,००० कि.ग्रॅ. कचरा काढण्यात आला. तरी शेर्पाच्या प्रमुखाचे म्हणणे आहे कि एवढा कचरा काढून सुद्धा१५,००० कि.ग्रॅ. केरकचरा तिथे अजून असण्याची शक्यता आहे.

बाटलीतील संदेश

दक्षिण इंग्लंडमधील बॉगनर रेजिस ह्यांच्या, आठ वर्षाच्या मुलीने, विकी थॉमस ने एक संदेश लिहिला बाटलीत घालून मोहरबंद केला आणि ती बाटली समुद्रात फेकली. नुकतीच पश्चिम ऑस्ट्रेलियातील जेराल्टन ह्या प्रदेशातील अँडू फिच ह्या युवकाला ती बाटली मिळाली. ह्या बाटलीने जवळजवळ १६००० कि.मी. लांबचा प्रवास केला आहे. हेच एक मोठे आश्चर्य आहे. दुर्भाग्याची गोष्ट म्हणजे अशा आश्चर्यांना मान्यता देण्याची सोय गिनिज बुकमध्ये नाही.

उंट परतला

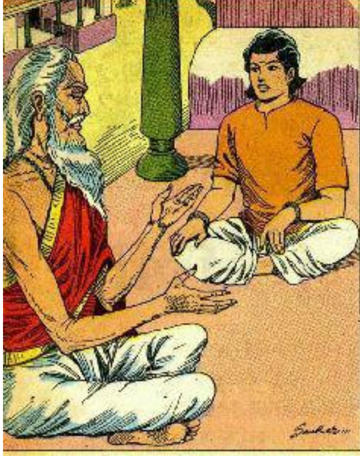
१९९१ मध्ये गल्फ मध्ये युद्ध झाले. ह्यामुळे तिथल्या परिस्थितीत खूपच अंदाधुंदी झाली. कुवेतमधील एका भागातील उंट घाबरून इतस्ततः विखुरले गेले. त्यातील एक उंट पाच वर्षापर्यंत भटकत होता आणि मार्च महिन्यातील एका सकाळी आपल्या मालकाचे घर शोधत बरोबर परत येऊन पोहोचला. सुखरूप परत आलेल्या आपल्या उंटाला पाहुन मालकाला खूप आनंद झाला. ह्या उंटाचा मालक मुहम्मद अल-अबाईशीर ह्यानी आपल्या उंटाचे कौतुक करण्यासाठी त्याच्या स्तुतिपर एक कविता रचली.

गंधर्व गीत

दृढनिश्चयी विक्रमादित्य पुन्हा झाडाकडे गेला. शव उतरवून पुढे निघाल्यावर त्यातील वेताळ म्हणाला, "तुझ्या कठोर परिश्रमाचे कारण माझ्या लक्षात नाही येत. ह्या परिश्रमानंतर तुला काय साध्य इच्छित आहे हे मला समजत नाही. ह्यासाठी तुला किती कठिण प्रसंगांना तोंड द्यावे लागते ते मला माहित आहे. तू तर उत्तम पुरुष आहेस. धैर्य, निर्भयता, कष्ट करायची चिकाटी हे सर्व गुण तुझ्यात आहेत. तुझ्या ह्या विलक्षण आणि असामान्य व्यक्तिमत्वाकडे बघून माझा तुझ्या बद्दलचा आदर दिवसें दिवस वाढतच चालला आहे. आता तरी तू मला सांग कि ह्या कठोर परिश्रमांनी तुला काय साध्य करायचे आहे? काय मिळाले म्हणजे तू तृप्त होशील? तू तर स्वतः एवढा बलवान आहेस. तुझ्यापेक्षा

वेताळ कथा

आणखी कोणी जास्त बलवान आहे का? ज्याच्यापासुन स्वतःचे रक्षण करण्यासाठी तू ह्या दैवी शक्ती गोळा करीत आहेस? कि तुला इतर सगळ्या राजांना हरवून चक्रवर्ती व्हायची आकांक्षा आहे? ते काहीही असो, एक गोष्ट लक्षात ठेव. ज्याला असे ऐहिक सुख आणि प्रसिद्धी पाहिजे त्याला सूक्ष्म ज्ञान असणे आवश्यक आहे. त्याला जीवनातील वास्तविकता समजण्याची शक्ती आणि मनाचे संतुलन असणे आवश्यक आहे. काय योग्य आहे आणि अयोग्य काय आहे ह्याचा निर्णय त्याला घेता आला पाहिजे. जर हे गुण त्याच्यात नसतील आणि त्याला आध्यात्मिक चिंतन किंवा तात्विक विषयात आसक्ती असेल तर मोठ्या परिश्रमांनी प्राप्त झालेल्या शक्ती त्याच्या हातून बघता बघता निघून जातील. उदाहरणार्थ देशावर्मा नावाच्या युवकाची गोष्ट तुला सांगतो. गोष्ट ऐकताना तुझी थोडी करमणूकही होईल अन् चालण्याचे कष्ट विसरायला होतील. गोष्ट लक्षपूर्वक ऐक.'' आणि वेताळ सांगू लागला.

देशवर्मा नावाचा एक तरुण विशाल देशातील एकाछोट्या गावात रहात असे. त्याचा परिवार संगीतशास्त्रात पारंगत होता. जन्मतःच तो संगीतात रुची दाखवू लागला. त्यामुळे देशवर्माने संगीतात सहजरित्या विद्वता आत्मसात केली. लहानपणीच त्याचे आई वडिल स्वर्गवासी झाले. आपल्या घरी सुरक्षित ठेवलेल्या ताल-पत्रांना वाचून त्याने संगीतशास्त्राचा अभ्यास केला. आणि साधनेने संगीतक्षेत्रात अपार ज्ञान प्राप्त केले. विशाल देशातील दरबारातील संगीत विद्वान एकाएकी मृत्यू पावल्याने राजाने निर्णय घेतला कि संगीत स्पर्धा आयोजित केल्या जाव्या आणि ह्या स्पर्धेत जो असा राग गाऊन दाखवेल कि जो आतापर्यंत आपण ऐकलाच नसेल आणि जो गायक सर्वांच्या प्रशंसेस पात्र ठरेल त्याला दरबारातील संगीतज्ञ म्हणून नियुक्त केले जाईल.

ही घोषणा ऐकून देशवर्माला वाटले कि आपली कला सगळ्यांपुढे मांडण्याची वेळ आली आहे. संगीतज्ञ होण्याची महत्वाकांक्षा सुद्धा पूर्ण होण्याची हीच संधि आहे. आणि तो राजधानीकडे निघाला. दुसऱ्या दिवशी दुपारपर्यंत तो एका गावात पोहोचला.

एका गृहस्थाने त्याला आश्रय दिला तो ऐंशी वर्षे वयाचा, 'कश्यप' होता. तो पण संगीत विद्वान होता. त्याच्याबरोबर विवाहायोग्य वय असणारी त्याची नात रहात होती. कश्यपने त्याची तो कुठुन आला कुठे आणि का जाणार ही. विचारपूस केली देशवमनि आपण कोण कुठे जात आहोत हे सांगि-तल्यावर कश्यप खूष झाला. मग कश्यपने त्याला गाणे म्हणण्यास सांगितले त्याचे गाणे ऐकून कश्यप खूष झाला. त्याला आलिंगन देऊन. तो म्हणाला, ''तुझ्या आजोबांबत मी ऐकले आहे. तझे गाणे पण अद्भुत आहे पण ते अपूर्व नाही. मला एक अपूर्व राग माहित आहे.'' असे म्हणून ह्या रागाची पूर्वगाथा त्याने देशवर्माला ऐकवली. जेव्हा कश्यप गुरुकुलात शिक्षण घेत होता त्यावेळी एक दिवस पूजा सामग्री गोळा कारण साठी तो जंगलात फिरत होता, तेव्हा त्याला खूप मधुर स्वर ऐकू आला. आधी त्याला वाटले हा नवीनच पक्ष्याचा आवाज आहे, नंतर वाटले हजारो भ्रमरांचा झणकार आहे. आवाजाच्या रोखाने तो चालू लागला. शेवटी एका मुनीच्या आश्रमात पोहोचला. तिथे एक मुनिकन्या फुलांचा हार ओवत मोठ्या तन्मयतेने गात होती. कश्यपची चाहूल लागताच तिने गाणे बंद केले. जेव्हा मुनीवर आले तेव्हा कश्यपने त्यांना प्रणाम करुन हा राग आपणाला शिकवावा अशी प्रार्थना केली.

मुनिवर ह्या गंधर्वगीताबद्दल बोलताना म्हणाले, ''पुत्रा हा लोकातीत अपूर्व राग

आहे. पाच पिढयांपूर्वी माझे पूर्वज गंधमादन पर्वतावर तपस्या करण्यास गेले होते. एके दिवशी पद्मासन घालून तपस्या करायच्या आधी त्यांना मधुर स्वर ऐकू आला. हा अद्भुत राग प्रक्षापाल नावाचा एक गंधर्व गात होता. जवळच्याच सरोवर तो उतरला. मोठ्या तन्मयतेने तपस्वीने तो राग ऐकला. मग गंधर्वाजवळ जाऊन म्हणाला, ''महोदय आपण जो राग आता गात होतात तो बहुतेक देवांच्या दरबारात म्हटला जात असावा. कारण मी पहिले इतका मधुर राग कधीही ऐकला नव्हता. मी पण तो ऐकला आणि आत्मसात केला आहे. मी धन्य झालो.'' पण गंधर्व क्रोधित झाला, ''तुझा अंदाज बरोबर आहे. हा देव-दरबारातील राग आहे.

म्हणूनच जर तू हा राग दुसऱ्या कुणाला पूर्णपणे शिकवलास तर दुसऱ्याच क्षणी तू हा राग विसरून जासील.'' असा शाप देऊन तो गंधर्व अदृश्य झाला.

एवढे सांगून कश्यप म्हणाला, ''हा राग मला महित आहे. जो कोणी हा राग गाऊन दाखवेल, त्याला राजा अवश्य दरबारात नियुक्त करेल.'' असे म्हणून कश्यपने गंधर्व रागाचा थोडा अंश म्हटला आणि थांबला. देशवर्मा तल्लीन होऊन ऐकत होता. इतके सुमधुर संगीत त्याने आधी कधीही ऐकले नव्हते, देशवर्मा हात जोडून म्हणाला. ''महोदय आपण मध्येच का थांबलात? ह्यातील सर्व पदं मला शिकवा.''

''इतका आतूर होऊ नकोस. तुला शिकवल्याबरोबर दुसऱ्याच क्षणी मी हा राग विसरुन जाईन. माझी संपूर्ण संपत्ति म्हणजे संगीत आहे. माझी नातीला आई वडिल कुणी नाही. तिचा विवाह करणे ही माजी पहिली जवाबदारी आहे. त्यानंतरच मला शांतता मिळेल.'' जवळच बसलेल्या नातीकडे अंगुलीनिर्देश करीत कश्यप म्हणाला. थोडा विचार करुन देशवर्मा म्हणाला, ''मला राजधानी ला जाण्यासाठी फक्त तीनच दिवस उरले आहेत.'' पण कश्यप ने आधी त्याचे जप-तप पूर्ण केले. मग देशवर्माला आपल्या समोर बसवले. मागे त्याची नात तंबोऱ्यावर साथ देणार होती. मग कश्यपने गंधर्व रागाचे आलाप सुरु केले. रागाच्या प्रत्येक स्वरावर प्रकाश टाकला. देशवर्मा आणि कश्यपची नात दोघेही प्रभावित झाले. देशवर्माच्या आनंदाचा उद्वेग पाहून त्याची नात म्हणाली, ''माझ्या आजोबांनी मघाशी जे सांगितले त्यावरून वाटते की तुम्ही माझ्याशी विवाह केला तरच ही संगीत संपदा तुम्हाला मिळेल. पण तुम्ही गेल्यावर मी त्यांच्याशी ह्याबाबत बोलले. त्यांना सांगितले माझा विवाह आणि संगीत शिक्षणाची सांगड घालू नये. त्यांनी ते मान्य केले आहे. आता तुमच्या मनावर काही दडपण आणू नका.''

''तुमच्याशी विवाह करण्यास मला अजिबात संकोच नाही. पण एक गोष्ट सांगू इच्छितो कि मी आता राजधानीत जाऊन संगीत-स्पर्धेत भाग घेण्याचा

विचार सोडून दिला आहे.'' देशवर्मा म्हणाला.

वेताळने एवढी गोष्ट झाल्यावर विचारले, ''राजन् देशवर्मा, इतके दिवसराजधानीला जाऊन संगीत विद्वान होण्याचे स्वप्न बघत होता. ऐहिक सुख आणि प्रसिद्धी त्याला हवी होती. म्हणूनच त्याने कश्यपला अपूर्व राग शिकवण्याची विनंति केली. कश्यपच्या नातीने नंतर हे पण स्पष्ट केले कि त्यामागे त्यांचा काही स्वार्थ नाही. तरीसुद्धा देशवर्माने राजधानीस न जाण्याचा निर्णय का घेतला? शेवटच्या क्षणी त्याच्यात विरक्ति उत्पन्न झाली असावी का? कि त्याच्याकडे मानसिक बळ नसल्याने जे प्राप्त झाले ते गमावले? हे त्याचे अज्ञानच नाही का? माहित असून उत्तर दिले नाहीस तर तुझे मस्तक धडोवेगळं होईल.''

विक्रम उत्तरादाखल म्हणाला, ''कुठला ही कलाकार आपल्या ऐहिक सुखासाठी किंवा धन-दौलत मिळवण्या साठी आपली कला विकत नाही. देशवर्माचा परिवारतर संगीत विद्वानांचाच होता. देशवर्माच्या परिवारातील सदस्य पण कधी राजाच्या शरणार्थ गेले नव्हते. जे आहे त्यात समाधान मानून होते. तरी त्यांचा आदर होत होता. पण देशवर्माला दरबारी संगीत विद्वान होण्याची आकांक्षा होती. ह्यामुळे त्याला मानसिक बळ नसल्याचे स्पष्ट होते. पण जेव्हा त्याने कश्यप कडून अपूर्व राग ऐकला तेव्हा त्याला वाटले हा राग स्पर्धेत म्हणणे उचित नाही. सगळ्यांनाच ऐकवला तर ह्या रागाचे काहीच मोल रहाणार नाही. जो कलेची आराधना करतो त्याच्या आत्म्याला आनंद दिला पाहिजे. खऱ्या कलाकाराला आपल्या स्वार्थासाठी कला उपयोगात आणायला आवडत नाही. त्यामुळे असे समजणे चुकीचे आहे कि देशवर्माकडे मानसिक बळ नसल्यामुळे साध्य केलेले त्याने गमावले. आणि तो अज्ञानी आहे हे म्हणणे पण अगदी चुकीचे आहे.'' राजाचे मौन भंग करण्यात सफल झालेला वेताळ प्रेतासह अदृश्य होऊन पुन्हा झाडावर जाऊन बसला.

आधार : किरण चतुर्भुजची कथा

चांगला धडा शिकवला

चंद्रपुर येथील कल्याणरामचा परिवार अतिथींच्या आदर सत्काराबद्दल प्रसिद्ध होता. एक दिवस विकास नावाचा त्यांचा नातेवाईक त्यांच्या घरी आला. लहान मुलांना रडवण्याची त्याला फार हौस होती.

कल्याणरामचा नातू श्रीराम दहा वर्षांचा होता. त्याला चित्रकलेची आवड होती. दिवसभर तो कशाचेतरी चित्र काढीत बसायचा. त्याने घोडयाचे चित्र काढले आणि ते विकासला दाखवले. त्याला वाटले विकास आपल्या चित्राची तारीफ करेल. पण विकासने त्या चित्राकडे बघितले आणि गाढव छान काढलेस असे म्हणून जोर जोरात हसू लागला. मग जमलेल्या शेजारच्या मुलांनी पण विकासच्या शेऱ्यामुळे हसायला सुरुवात केली.

श्रीरामला वाटले मुद्दाम त्याचा अपमान केला जात आहे. विकास श्रीरामला म्हणाला, "तू चित्र छान काढतोस. हे गाढवाचे चित्र फार छान जमलेय. आता एक गोष्ट लक्षात घे. तुला घोडयाचे चित्र काढायचे असेल तर गाढवाचे चित्र बघून बघून काढ. मग तो घोडा वाटेल." परत विकास म्हणाला, "असे इथून पुढे तुझे प्रत्येक चित्र मला दाखव. मी सांगेत कि ते कशाचे चित्र आहे. माझ्या सल्ल्यामुळे तू चांगला चित्रकार बनशील. तुझी ही कला सुधारण्यासाठी मी तुला मदत करेन."

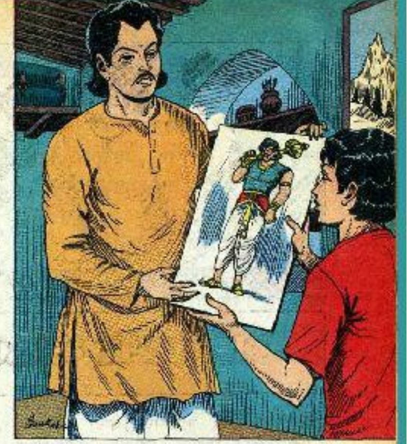
त्याच्या ह्या बोलण्यामुळे शेजारची मुले अजून जोरजोरात हसायला लागली. आता मात्र श्रीरामला सहन झाले नाही. त्याने घोडयाचे चित्र घेतले आणि शेजारच्या चंद्रपालकडे गेला.

चंद्रपाल हा उत्तम चित्रकार होता. त्यानेच श्रीरामला चित्रकलेसाठी प्रोत्साहन दिले होते. श्रीरामने सांगितलेली हकिगत ऐकून आणि घोडयाच्या चित्रांकडे बघुन तो म्हणाला, "तू पहिल्यापेक्षा चांगले चित्र काढायला लागला आहेस. पण तू घाई खूप करतोस. कुठलीही कला शिकण्यासाठी श्रद्धाभाव आवश्यक आहे. जर तू श्रद्धेने शिकण्याचे वचन दिलेस तर चित्रकलेतील बारकावे मी तुला शिकवेन. थोडे दिवस अभ्यास करुन जसे बघतोस तसेच चित्र हुबेहुब काढता येईल."

श्रीरामने निश्चय केला कि मी मन लावून चित्रकलेचा अभ्यास करेन. दररोज तो चंद्रपालकडे जाऊन चित्रकला शिकू लागला. दिवसें दिवस त्याच्या कलेत प्रगति होत होती. त्याच्या चित्रांमध्ये भाव तरळू लागले. पण विकास त्याच्या प्रत्येक चित्रात काहीतरी चुका काढून नावं ठेवायचा.

दोन महिन्यानंतर श्रीराम चंद्रपालला म्हणाला, "विकासला मी काढलेलेचित्र आवडत नाही ह्याचे मला फार वाईट वाटते." त्याच्या बोलण्यात निरुत्साह आणि नाराजी होती.

चंद्रपालने स्वतः एक चित्र काढले आणि म्हटले, "हे चित्र विकासला दाखव आणि सांग तूच काढले आहेस. मग उद्या येशील तेव्हा सांग तो काय म्हटला." श्रीरामने ते चित्र बघितले. ते गदाधारी भीमाचे चित्र होते. चित्र खूपच छान होते. अगदी सजीव वाटत होते. ते चित्र जेव्हा त्याने विकासला दाखवले तेव्हा तो म्हणाला, "तुला भीमाचे चित्र काढायचे होते पण जांबुवताचे झाले."

श्रीराम म्हणाला "नाही हे भीमाचेच चित्र आहे." नेहमीप्रमाणे कुत्सितपणे हसत विकास म्हणाला, "तुला कुठल्यातरी एका युगाचे चित्र काढायचे असते आणि मध्येच दुसरे युग येऊन जाते." श्रीराम चंद्रपालकडे गेला आणि झालेली घटना सांगितली. आणि म्हणाला, "तुम्हाला चित्रकला येत नाही म्हणूनच मलासुद्धा येत नाहीए! तुम्ही मला काय शिकवणार?" मग चंद्रपालने विचारले, "मला तर संशय येतोय की विकास कोत्या मनाचा आहे. तू मला सांग कसा आहे हा विकास?" "दोन महिन्यांपासून आमच्या घरी ठाण मांडून बसला आहे. रोज त्याला जे पाहिजे ते पक्वान्न करायला सांगून जेवतो. सगळ्यां कडून स्वतःची सेवा करवून घेतो. जायचे

अशोक पवार

नावच घेत नाही. सगळ्यांना त्याची चीड आलेली आहे.'' श्रीरामने सांगितले.

''ठीक आहे मी एक चित्र काढतो. जेव्हा विकास सगळ्याबरोबर बसलेला असेल तेव्हा ते चित्र विकासला सोडून सगळ्यांना दाखव. सगळ्यांना सांग की हे चित्र तू स्वतः काढलेस. त्याला धडा शिकवलाच पाहिजे.''

श्रीरामने चंद्रपालने सांगितल्याप्रमाणेच केले. ते चित्र पाहून त्याच्या आजोबांनी म्हटले, 'डुक्कर'. आजीने म्हटले 'रेडा'. वडिलांनी म्हटले 'गाढव', आई म्हणाली 'बैल'. लहानांमध्ये एकाने 'कुत्रा' तर दुसऱ्याने 'लांडगा' म्हटले.

हे सगळे ऐकत असताना विकासला मजा वाटली. तो उत्साहाने म्हणाला, ''जरा मलासुद्धा एकदा दाखव. मी पण सांगेन ते चित्र मला कशाचे वाटते.'' असे म्हणत त्याने ते चित्र आपल्या हातात घेतले. बस बघितल्याबरोबर त्याचा चेहरा पडला. ते विकासचेच चित्र होते. त्याला समजले कि घरातले सगळेजण आपल्यावर नाराज आहेत. आपला किती तिटकारा करतात. आपण श्रीरामच्या चांगल्या चित्रालासुद्धा नावं ठेवत होतो आणि उगीचच चुका काढीत होतो. आता आपलीच वर्तणुक त्यांनी सगळ्यांनी अंमलात आणली आहे. विकास लगेचच आपल्या गावी परत गेला.

कल्याणराम खूश होत श्रीरामला म्हणाला तुझ्या चित्रांना सतत नावं ठेवणाऱ्या विकासला तू धडा शिकवला आणि आमचा पण फायदा झाला. तेवढ्यात चंद्रपाल तिथे आला आणि कल्याणरामला म्हणाला, ''श्रीरामला चित्रकलेची आवड आहे. त्याला प्रोत्साहन दिले तर तो एक उत्तम चित्रकार होऊ शकेल. त्याच्या चित्रांची मस्करी करु नका. लहान मुलांच्या बौद्धिक शक्तीला वाव मिळावा, त्यांनी एखाद्या क्षेत्रात कौशल्य दाखवावे ह्यासाठी मोठयांचे प्रोत्साहन आणि त्यांच्याशी चांगल्या गोड गोष्टी आवश्यक आहेत. ही मोठ्यांची जवाबदारी पण आहे.

कल्याणरामाने आपल्या नातवाला प्रेमाने जवळ घेतले आणि त्याची पाठ थोपटली. आता श्रीराम खूपच आनंदित झाला.

केरळच्या भूमित

शब्द : मीरा नायर
चित्र : गोपकुमार

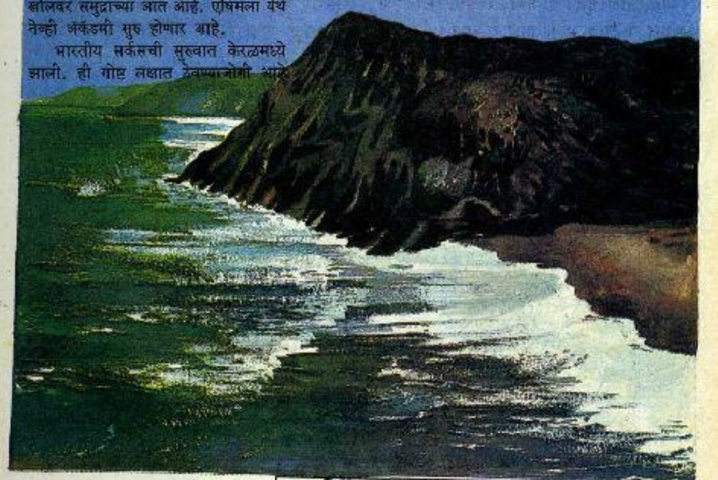

अरब सागराच्या बरोबर कर्नाटकपासुन पुढे गेलो कि आपण केरळला पोहोचतो केरळची हिरवीगार अरुंद किनारपट्टी ५५० कि.मी. लांब आहे. 'केर' म्हणजे नारळ म्हणून 'केरळ' 'नारळाच्या झाडांचा देश' केरळ. मुळातील ह्याचे नाव 'चेरलम्' होते. म्हणजे समुद्र बाजुला झाल्याने निर्माण झालेली जमिन, परशुरामने आपला परशु समुद्रात फेकल्याने ही भूमि निर्माण झाली अशी मान्यता आहे. भूवैज्ञानिकांच्या म्हणण्यानुसार भारतीय भूखंड तयार झाल्यानंतर केरळची जमिन ज्वालामुखीमुळे निर्माण झाली.

इसवीसना पूर्वीपासुन इथे रोम, अरबस्तान, इजिप्त, ग्रीक, असीरिया येथून मलबार येथे व्यापारी येत असत. मुख्यतः येथे पिकणाऱ्या काळे मिऱ्यासाठी. कण्णूर, तलशेरी, कोषिकोड, पदल्यानी, बेइपोर आणि कोइलांडी ही उत्तर मलबार चे समृद्ध बंदरे आहेत.

उत्तर केरळच्या कण्णूर जिल्ह्यात एषिमला ही खडकाळ टेकडी २९६ मीटर उंचीची आहे. ती २५० मीटर खोलवर समुद्राच्या आत आहे. एषिमला येथे नेव्ही अकॅडमी सुरु होणार आहे.

भारतीय सर्कसची सुरुवात केरळमध्ये झाली. ही गोष्ट लक्षात ठेवण्याजोगी आहे.

एषिमला आणि खडकाळ समुद्रकिनारा

कि आजही भारतातील जवळजवळ सर्वच सर्कशींचे संचालन कण्णूर - तलशेरी येथील मल्याळी लोकांच्या हातात आहे. देशातील पहले सर्कस प्रशिक्षण केंद्र १७०१ मध्ये कुंजिरामनने तलशेरी येथे स्थापन केले. ते केरळच्या सामाजिक खेळासाठी 'कलरिपयट्टु' साठी प्रसिद्ध होते.

तलशेरीच्या दक्षिणेला एक छोटे से सुंदर शहर आहे, माहे. हा केंद्र शासितप्रदेश पाँडिचेरीचाच एक भाग आहे. आधी ह्याचे नाव 'मय्यषि' असे होते. मग फ्रेंच लोकांनी कॅप्टन बेर्ना फ्रॉन्स्वा माहे द लाबूर्दनि च्या नावावर ह्या शहराचे नाव माहे केले. ह्या कॅप्टनने हे शहर फ्रेंच लोकांसाठी आपल्या ताब्यात ठेवले होते. जेव्हा फ्रेंच लोक भारत सोडून जाऊ लागले तेव्हा त्यांनी ह्या शहरात रहाणाऱ्या सर्वांनाच फ्रेंच नागरिकता देण्याची सवलत जाहिर केली होती ह्या केंद्रशासित प्रदेशातील बरेचसे लोक फ्रेंच नागरिक आहेत. फ्रेंच संसदेत विदेशात रहाणाऱ्या फ्रेंच नागरिकासाठी त्यांचा एक प्रतिनिधी असतो.

माहेच्या दक्षिणेला आहे वडकेरा किंवा वडगरा, जे मोठे व्यापार केंद्र आहे. इथे मुख्यत्वे काळे मिरे आणि नारळाचाव्यापार होतो. उत्तर मलबारच्या लोक कथांमधील महानवीर तच्चोलि ओतेनन् चे जन्मस्थान वडगराच होते. याचे बहादुरीचे गुणगान 'वडक्कन् पाट्टुकल्' मध्ये गायलेले आहे, जे उत्तर मलबारचे पोवाडया सारखे गीत आहे. वडगराच्या जवळ एका मंदिरात ओतेनन् च्या सन्मानार्थ दरवर्षी उत्सव साजरा करतात.

पुढे दक्षिणेकडे गेले तर आपण पंदलयानी येथे पोहोचतो. ज्याचे फार ऐतिहासिक महत्त्व आहे. इथे सहाव्या शतकात बनवलेली एक मशिद आहे जी मक्का शरीफ च्या मशिदीसारखीच आहे. ही मशिद मलिक इब्न दीनार ने बांधली. ह्याच्या घुमटावर तांब्याची चादर मढवलेली होती. ह्या बाजूने जाणारी अरबी जहाजे ह्या मशिद चे दर्शन घेण्यास हमखास इथे थांबत होती. मशिदीजवळ

कोषिकोड, जेथे कोंबडा आरवतो

कोषिकोड आणि मुर्गेच्या बांड

समुद्रकिनाऱ्यावर एक पदचिन्ह बनवलेले होते. इथे रहाणारे लोक असे मानतात कि हजरत आदम श्रीलंकेला जाताना वाटेत भारताच्या भूमिवर उतरले, त्यांचे हे चरणचिन्ह आहे.

दक्षिणेकडे आणखी पुढे गेल्यास कोणिक्कोड येते, ज्याला पहिले इंग्रजी शैलीत कैलिकट म्हणत असत. ईसवी सन च्या नवव्या शतकात मलबारचा अंतिम शासक चेरमान पेरुमाल् आपले राज्य आपल्या सरदारांमध्ये वाटुन मक्क्यास जाऊ लागला. तेव्हा जामोरिन नावाच्या सरदाराला तो म्हणाला की तालिच्या मंदिरातून जर कोंबडा आरवला तर त्या कोंबडयाचे आरवणे जिथपर्यंत ऐक जाईल ती सर्व जमिन तुझी होईल. तेव्हापासुन हा प्रदेश कोणिक्कोड म्हणजेच कोंबडा आरवणारी भूमि म्हणून ओळखला जाऊ लागला. खर म्हणजे 'जामोरिन' ही एक पदवी आहे. 'समुद्रिन' (समुद्राचा स्वामी) ह्या शब्दाचे ते बदलेले रुप आहे.

जामोरिनांनी कुंजलि मरक्कार ह्या नावाने प्रसिद्ध असलेल्या आपल्या जलसेनापतिंच्या मदतिने कोषिक्कोडला खूप शक्तीशाली राज्य बनवले.

१५ व्या शतकाच्या सुरवातीला चीनचे सामुद्रिक व्यापारी कोषिक्कोड बरोबर व्यापार करुन सोनो चांदी तांबे आणि रेशीम देऊन काळे मिरे, दालचिनी, आले आणि सुती कपडा इथून घेऊन जात. वास्को-द-गामा ने कोषिक्कोड जवळच

जामोरीनच्या सेवेत वास्को-द-गामा

१० मे १४९८ ला भारताच्या भूमिवर पाय ठेवला. हीच ऐतिहासिक घटना ठरली वास्को-द-गामाने भारत आणि आशियातील इतर देशांमध्ये पोहचण्याचा सामुद्रिक मार्ग युरोपियन लोकांसाठी शोधला त्यामुळे बऱ्याच देशांचे भाग्य बिघडले आणि बदलले.

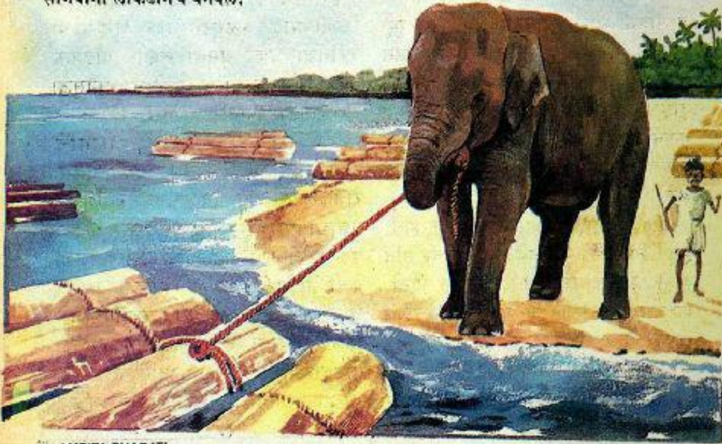
वास्को-द-गामा ने जामोरिन ची भेट घेतली. जामोरिन ने त्यांचे स्वागत केले पण त्यांनी जो नजराणा आणला (टोप्या, कपडे, पोवळ्यांच्या माळा वगैरे) त्याचा काही फारसा प्रभाव पडला नाही. खूप टाळाटाळ केल्यानंतरच त्याने वास्को द गामा ला कोषिकड येथे व्यापाराची आणि किल्ला बांधण्याची परवानगी दिली.

इंग्रज ई.स. १६९५ मध्ये पहिले कोषिकड येथे आले. पण त्यांची ईस्ट इंडिया कंपनी ई.स. (१७९२ मध्ये टीपू सुलतान बरोबर झालेल्या तहानंतरच ह्या शहरावर कब्जा करु शकली.

कोषिकोड आता इमारती लाकडासाठी प्रसिद्ध आहे. कल्लाई येथील इमारती लाकडाचा साठा जगातील मोठ्या साठ्यांपैकी एक मानला जातो.

कोषिकोड पासून, ९ कि.मी. दक्षिणेला बेइपोर आहे. टिपू सुलतानने ह्याला 'टिपू पट्टणम' नाव देऊन मलबारची राजधानी बनवले. इथे नाव तयार करण्याचा कारखाना आहे आणि नारळाचा व्यापार होतो.

लाकुड नेणारा हत्ती, बायबल मध्ये वर्णन केलेल्या राजा सालोमान चे मंदिर केरळच्या सागवानी लाकडानेच बनवले.

पुरातन मंदिर

खूप पूर्वीच्या काळी दंडकारण्यात रक्तपिपासु नावाचा एक राक्षस होता. आपली भूक भागवण्यासाठी तो जंगली पशुंना मारुन खात असे. त्याला मानवी मांसाहार जास्त आवडत असे. पण त्या भागात मनुष्य क्वचितच नजरेस पडत असे. जर कधी चुकुनसुद्धा एखादा मनुष्य दृष्टिस पडला तर राक्षस त्याचा पाठलाग करुन त्याला पकडून खात असे. मग दोन दिवस आपल्या गुहेमध्ये आराम करीत असे.

ह्या जंगलात एक पुरातन मंदिर होते. ह्यात किरणाक्षिणी नावाच्या देवीची मूर्ति होती. ह्या देवीची शक्ती अद्भुत होती. कोणे एके काळी इथे एक संपन्न राज्य होते. जो कोणी ह्या देवीला शरण जात असे त्याला देवी वरदान देत असे आणि त्याची इच्छापूर्ति करीत असे. एकदा त्या राज्यात महाभयंकर भूकंप झाला आणि अर्धे राज्य जमिनीखाली गाडले गेले. उरलेसुरले लोक दुसऱ्या आजुबाजुच्या राज्यांमध्ये निघून गेले. पण किरणाक्षिणीच्या देवळाला मात्र भूकंपाचा जरासुद्धा धक्का बसला नाही. थोड्याच कालावधीत राज्याचा उर्वरित भागसुद्धा अरण्यामध्ये रुपांतरित झाला.

हे अरण्य रक्तपिपासु राक्षसाचे राहण्याचे ठिकाण बनले. एके दिवशी रात्री त्याला खूप भूक लागली आणि तो एखाद्या पशुच्या शोधार्थ गुहेतुन बाहेर पडला. चांदणी रात्र होती. किरणाक्षिणी देवी मूर्तितून प्रगट होऊन बाहेर चांदण्यात फिरत होती. रक्तपिपासुने तिला लांबूनच बघितले आणि त्याच्या तोंडाला पाणी सुटले. आनंदाने तो जोरात ओरडला. त्याच्या ओरडण्याचा आवाज

अविनाश वापट

जंगल भर दुमदुमला. तो किरणाक्षिणीच्या रोखाने चालू लागला. तो जवळ आल्यावर देवीने उग्र नजरेने त्याला बघत म्हटले, ''अरे अधम राक्षसा, तुला माहित नाही मी कोण आहे आणि तू सरळ मला खायला येत आहेस? मी किरणाक्षिणी देवी आहे.''

विकट हास्य करीत राक्षस म्हणाला, ''तू कोणीही असली तरी मला त्याची परवा नाही. माझ्या दृष्टिने माझी भूक मिटवणारा रुचकर पदार्थ तू आहेस.''

''तुझ्या ह्या घमेंडीसाठी शिक्षा मिळायलाच हवी.'' असे म्हणत किरणाक्षिणी ने आपला शूळ हातात घेतला आणि राक्षसाकडे फेकला. त्या शूळातून लाल रंगाची किरणे निघाली आणि ती राक्षसाच्या डोळ्यांवर पडली. तो आंधळा झाला. आता त्याला देवीच्या शक्तीची कल्पना आली. तो देवीच्या पाया पडला आणि विनवणी करु लागला, ''हे माते, अजाणतेपणाने माझ्याकडून अपराध झाला, मला क्षमा कर.''

देवी शांत झाली आणि म्हणाली, ''तुझा अपराध अक्षम्य आहे. तुझ यासारख्या घमेंडी राक्षसाला थोडी तरी शिक्षा मिळायलाच हवी. तुला फक्त एका डोळ्याने बघण्याची शक्ती देईन.''

ह्यावर राक्षस खूष झाला. तो देवीला म्हणाला, ''माते, इथून पुढे मी तुझा दास झालो. असा वर दे कि ज्यामुळे रोज मी तुझे दर्शन घेऊ शकेल.''

देवीने पुरातन मंदिर दाखवले आणि म्हटले, 'तेच माझे निवासस्थान आहे. इथून पुढे नर मांस भक्षण करु नकोस. राक्षसजन्मापासुन मुक्ति मिळवण्याचा प्रयत्न कर. मी माझ्या सदाचारी भक्तांची इच्छा नेहमी पूर्ण करते.'' रक्तपिपासूने श्रद्धापूर्वक देवीला नमस्कार केला. आणि देवी अदृश्य झाली. राक्षस गुहेकडे निघून गेला.

ही घटना जेथे घडली तेथे एक वडाचे झाड होते. ह्या झाडाच्या फांद्यामध्ये विश्वनाथ लपला होता. त्याने ही घटना बघितली. तो वैशाली राज्याचा गुप्तचर होता. आता त्याला समजले किरणाक्षिणी देवी किती शक्तीशाली आहे. झाडावरुन उतरुन तो देवळात गेला. आणि देवीच्या समोर उभा राहून म्हणाला, ''माते जे

घडले ते मी बघितले. माझा मुलगा मुका आहे. मी खूप प्रकारचे इलाज केले पण काही उपयोग झाला नाही. आशीर्वाद दे, ज्यामुळे तो बोलू शकेल.'' प्रार्थना करुन तो निघून गेला.

एक आणखी विचित्र घटना घडली. थोड्या वेळाने झाडांच्या मागून वीरबाहु नावाचा एक तीर्थयात्री बाहेर आला. तो उदयपुरचा नागरिक होता. त्याने पण घडलेली घटना बघितली होती. राक्षसाची त्याला अजुनही भीती वाटत होती. घाबरतच तो देवळात आला आणि म्हणाला, ''हे माते, मी निपुत्रिक आहे. मला वरदान दे, मला पुत्र होऊ दे.''

थोड्या दिवसांनी विश्वनाथ आणि वीरबाहु आपापल्या राज्यामध्ये परत गेले. विश्वनाथचा मुलगा आता बोलु लागला. त्याला किरणाक्षिणी देवीची महानता प्रत्ययास आली म्हणून त्याने वैशालीच्या राजाला झालेली हकिगत सांगितली आणि म्हणाला, ''महाराज, आपण किरणाक्षिणीच्या देवळाचा पुनरुद्धार करावा आणि आशिर्वाद मिळवावा. आपल्या राज्यातील प्रजेला त्या देवीच्या दर्शनाचे भाग्य मिळाले तर तुमचे नाव चारही दिशांना प्रसिद्ध होईल.''

उदयपुर राज्यात पोहोचल्यावर वीरबाहुला समजले कि त्याची पत्नी गर्भवती आहे तेव्हा तो खूप खुश झाला. त्याने आपला राजा सूर्यकेतु ह्याला किरणाक्षिणी देवीच्या शक्तीविषयी स्वतःची खात्री पटल्याचे राजाला सांगितले आणि पुरातन देवळाचा पुनरुद्धार करण्याचा आग्रह केला. त्याने बघितलेली घटना सुद्धा राजाला सांगितली. दोन्ही राजा आपापले

सैन्य घेऊन त्या देवळापाशी आले राजा चंद्रकांतने आधी देवीच्या मूर्तिची पुजा केली तेवढयात तिथे उदयपूरचा राजापण आला. दोघे जेव्हा समोरासमोर आले तेव्हा त्यांना हकिगत कळली.

चंद्रकांत म्हणाला, ''महाराज सुर्यकेतु, हे अरण्य आमच्या राज्याच्या सीमेच्या आत आहे. मी किरणाक्षिणी देवीसाठी एक मोठे मंदिर बनवणार आहे.

ह्यावर सुर्यकेतु म्हणाला, ''महाराज आपण चुकीचे सांगत आहात. हे अरण्य आमच्या राज्याच्या सरहद्दीत आहे, माझा संकल्प आहे कि देवीसाठी मी अपूर्व मंदिर बांधेन.''

अशाप्रकारे दोन्ही राजांमध्ये वादविवाद झाला. आवेशात येऊन दोघांनी म्यानातून तलवारी बाहेर काढल्या आणि आपापल्या सैन्याला युद्धास तयार रहाण्याचा आदेश दिला.

त्याचवेळी रक्तपिपासु तेथे आला. आता काय होणार हे त्याला समजले. रागाने तो लालबुंद झाला. त्याने म्हटले ''अरे मुर्खानो युद्ध म्हणजे रक्तपात. तुम्हा दोघांना फक्त आपले राज्य आणि आपली प्रजा ह्यांची काळजी आहे. संपूर्ण जनतेच्या कल्याणाबाबत तुम्ही विचार करायला तयार नाही. देवीला शांतता हवी आहे. भांडणं नकोत. तुम्ही दोघेही मिळून ह्या पुरातन मंदिराचा उद्धार करा. दोन्ही देशाची प्रजा दर्शन करु शकेल अशी व्यवस्था करा. माझे ऐकणार नसाल तर तुम्हा दोघांना मी आताच खाऊन टाकेन.''

त्याचक्षणी किरणाक्षिणी प्रगट झाली आणि म्हणाली, ''रक्तपिपासु, राक्षस असूनही तु हे दाखवून दिलेस की ह्या दोन अधम मनुष्यांपेक्षा तुला सद्सद् विवेकबुद्धी आहे. आता मी तुझ्या दुसऱ्या डोळ्यालासुद्धा दृष्टि प्रदान करते.'' एवढे बोलून ती अदृश्य झाली.

चंद्रकांत आणि सूर्यकेतु दोघेही लज्जित झाले. देवीने त्यांना अधम आणि राक्षसाला सद्विवेकी म्हटले. दोघांना आपली चूक समजली. दोघांनी मिळून पुरातन मंदिराचा पुनरुद्धार केला आणि दोन्ही राज्यातील प्रजा दर्शन घेऊ शकेल अशी सोय केली.

चांदोबा

सोनेरी क्षण

साहसी अंतरिक्ष - यात्रा

देवा अंतरिक्षातील योद्धा आहे. तो ड्रागो नियत्त-स्थळांचा विध्वंस करण्यासाठी तो आपल्या क्सोरा या अंतराळया-नातून अंगारक ग्रहावर पोहोचला.

तेव्हाच

स्टिराइडसनी आम्हाला जखमी केले.

कोणचे नुकसान झाले?

कर्मा उंचीच्या स्टीरिंगचे नुकसान झाले.

हे नष्ट होण्याआधी आम्ही फक्त तीन वेळा वळु शकतो.

देवा ने सूक्ष्मपणे लक्ष्य तपासले.

तीनफेऱ्यांमध्ये नऊ लक्ष्य आहेत त्यांचा नाश अशक्य आहे.

शक्य आहे.

कसे?

मुखवटा तयार करा.

खालील पद्धतिने तुम्ही तुमच्या चेहऱ्याच्या मापाचा मुखवटा तयार करु शकता

१. तुमच्या चेहऱ्याचा आकाराचा पट्टी आणि डिंक एकत्र करुन साचा तयार करा आणि वाळू द्या.

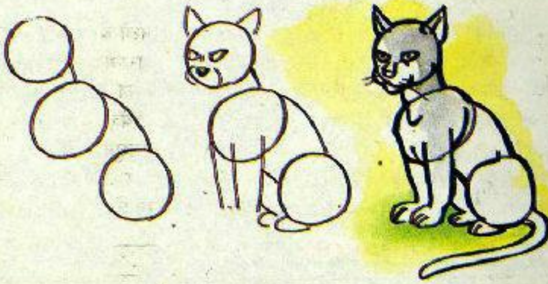
३. जेव्हा पेपरचा थर पूर्ण वाळेल तेव्हा आतील पट्टी आणि डिंकाचा थर काढून टाका. डोळे नाक आणि तोंड याचे आकार कापा. आजूबाजूने व्यवस्थित गोलाकार कापा. नंतर योग्य रंग द्या. भुवया आणि मिशीसाठी लोकर वापरा.

२. जुना पेपर फाडून लहान लहान तुकडे कापा. आणि साच्यावर चिटकवा. डिंक वाळल्यावर अजून एक थर द्या. अशा प्रकारे चार थर देऊन आठवडाभर वाळू द्या.

तीन सोप्या क्रमात मांजरीचे चित्र

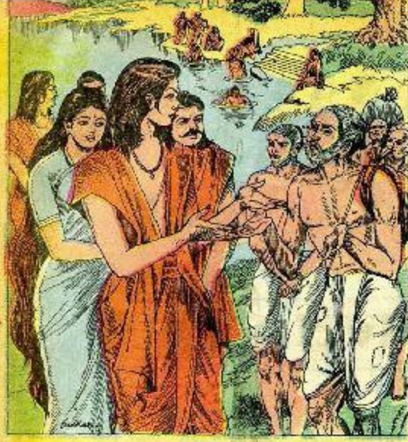
पांडव द्यूत हरले. वनवासासाठी ते द्रौपदीसहित हस्तिनापुरहुन अरण्याकडे निघाले. इंद्रसेन इत्यादि चौदा सेवक रथ घेऊन त्यांच्याबरोबर गेले.

रस्त्यात वर्धमानपुर नावाच्या गावावरुन जाताना हस्तिनापुर मधुन काही लोक आले. ते म्हणाले, "धर्मराज आम्ही पण तुमच्याबरोबर येतो. जेथे आपण आहात तेथे सुख शांति आहे. आम्हाला माहित आहे कि आपल्या गैरहाजरीत तेथे अधर्म होईल, अन्याय होईल सदाचारी व्यक्तिंचा अनादर होईल. आम्हाला तुमच्याबरोबरच रहाण्याची अनुमती द्यावी."

धर्मराजाने त्यांना समजावीत म्हटले, "मी तुमच्या बंधुप्रमाणे आहे. माझ्या विनंतिकडे लक्ष द्या. भविष्यात आम्हाला ज्या ज्या कष्टांना तोंड द्यावे लागेल त्याची कल्पना करुनच आमचे पितामह भीष्म, पिता समान धृतराष्ट्र आणि मातोश्री कुंती त्यांच्यापेक्षा अधिक चिंतित आहे. ते सर्वजण खूपच दु:खी आहेत. तुम्ही जाऊन त्यांची सांत्वना केलीत तर आमचे कल्याण होईल. त्यांची जबाबदारी तुमच्यावर सोपवत आहे. आपण सर्वजण खूप लांब आला आहात. आता कृपया परत जावे."

धर्मराजाची विनंति ते टाळू शकले नाहीत. पांडवांच्या सहनशीलतेचे आणि विनम्रतेचे गुणगान करीत ते हस्तिनापुरास परतले.

मग पांडव रथांमध्ये बसून गंगा नदीच्या किनाऱ्यावरुन अरण्याकडे निघाले. सूर्यास्तापर्यंत ते ऐका मोठया वृक्षापर्यंत पोहोचले रात्री तेथेच मुक्काम केला. आजुबाजुच्या गावांमधुन पुष्कळ ब्राह्मण आले आणि त्यांना अनेक पुण्यकथा ऐकवल्या. अशाप्रकारे ती रात्र त्यांनी

घालवली. प्रातःकाली त्यांनी गंगेत स्नान उरकले आणि परत अरण्याकडे निघाले. काही ब्राह्मणांनी त्यांच्याबरोबर जाण्याचा आग्रह धरला.

धर्मराज त्यांना म्हणाला, "आम्ही सर्वस्व घालवले आहे. वचनबद्ध असल्यामुळे नियमाप्रमाणे आम्ही वनवासाला निघालो आहोत. तुम्ही सगळे वनवासात कसे राहू शकाल? आमच्यामुळे तुम्हाला कष्ट झाले तर आम्हाला सहन होणार नाही, म्हणून कृपया तुम्ही आपापल्या घरी परत जा."

ब्राह्मण हट्ट करीत म्हणाले, "आम्हाला तुमच्याबरोबर यायचे आहे पण तुम्हीच नकार देत आहात. हे तुम्हाला शोभत नाही."

"माझा नाईलाज आहे. माझे भाऊ पण असहाय्य आहेत. तुमच्या सगळ्यांसाठी फळं कंदमुळं आणायला मी माझ्या भावांना त्रास देऊ शकत नाही. धर्मराज म्हणाला, "आम्ही आमच्या गरजा स्वतःच भागवून घेऊ आम्ही आत्मनिर्भर राहू. आमच्यामुळे तुम्हाला कष्ट पडणार नाही. आम्हाला फक्त तुमचा सत्संग हवा आहे." ब्राह्मण म्हणाले.

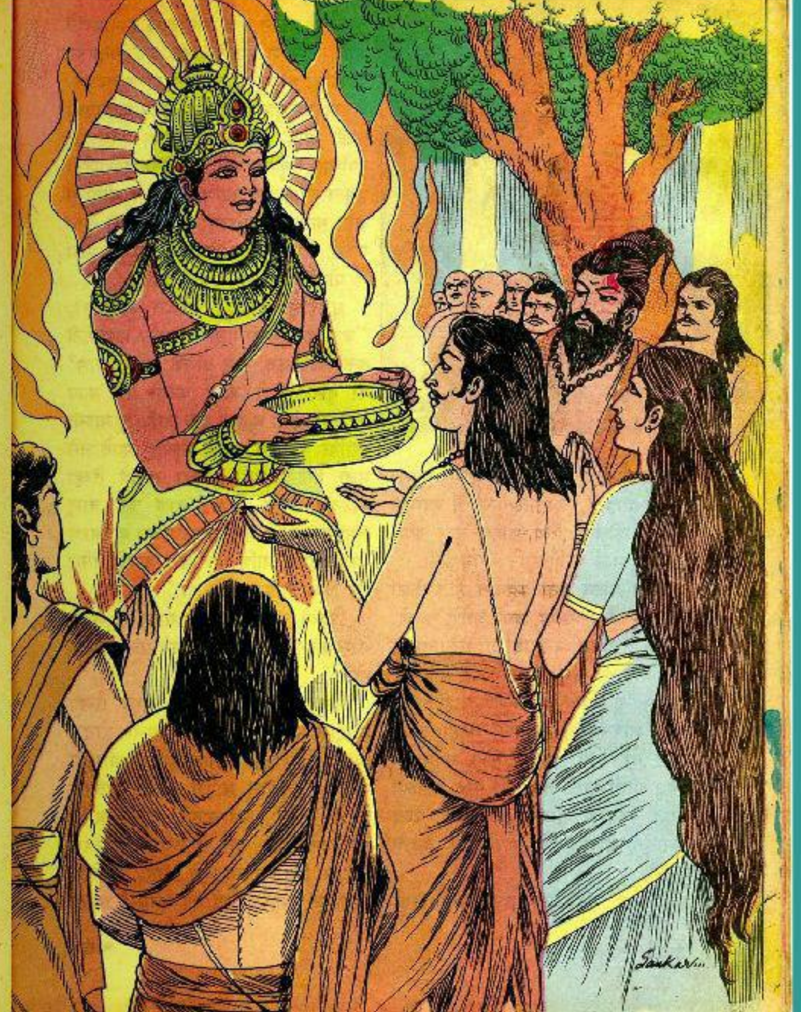
धर्मराजने पुरोहित धौम्य ऋषींना म्हटले, "मुनीवर हे ब्राह्मण माझ्याबरोबर सर्व प्रकारचे कष्ट झेलायला तयार आहेत. माझे ऐकत नाही. आपणास माहित आहे कि ह्या स्थितीत मी त्यांचे पोषण करु शकत नाही. वनामध्ये ह्यांचे भोजन वगैरे कसे होईल? काही उपाय आहे का?"

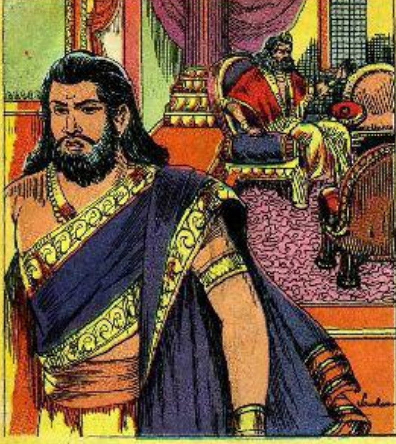
"धर्मराज अन्न आदित्यमय आहे. तू सूर्याची आराधना कर आणि त्याच्या महिमेने ह्या ब्राह्मणांचे पोषण कर." असे म्हणून धौम्य ऋषींनी धर्मराजास सूर्य स्तोत्राचा उपदेश दिला.

धर्मराजाने थोडे दिवस निष्ठेने सूर्यदेवाची पूजा केली. सूर्य प्रगट झाला आणि एक तांब्याची थाळी देत म्हणाला, "धर्मराज हे अक्षय पात्र आहे. द्रौपदीने कच्चे फळं आणि कंदमुळं ह्याच्यात ठेवले तर तुम्हाला आणि तुमच्या अतिथ्यांना पुरेल एवढा आहार तुम्हाला लाभेल" असे म्हणून सूर्यदेव अदृश्य झाले.

धर्मराजाने ते अक्षय-पात्र द्रौपदीला दिले. तेव्हापासुन कंदमुळं त्यात ठेवले तर अनेक प्रकारचे रुचकर जेवण प्राप्त होत असे.

पांडवांनी गंगेचा किनारा सोडला आणि

पश्चिम दिशेला वनातून पुढे जाऊ लागले. यमुना, दृषद्वती नद्या पार करुन ते काम्यक वनात पोहोचले. तिथे फारच सुंदर प्रदेश होता. पुष्कळ ऋषि-मुनि रहात होते.

जेव्हा पांडव काम्यकवनात होते तेव्हा धृतराष्ट्राने विदुरास बोलावले आणि म्हटले, "विदुर, पांडव वनवासाला गेल्यापासुन लोक आमच्या पासुन दूर-दूर राहू लागलेत. ते आम्हाला अपाय तर करणार नाहीत ना? त्यांना आपलेसे करण्यासाठी काही उपाय असेल तर सांग." धृतराष्ट्रला मनातल्या मनात भीती वाटत होती की प्रजा आपल्या विरुद्ध विद्रोह करेल. पांडवांना परत बोलावून घेण्यासाठी आपल्यावर दबाव टाकेल.

"राजन, सगळ्याचा उपाय आहे धर्म! तू धर्माचे पालन कर. असे करुन तू पांडवांचे आणि आपल्या पुत्रांचे रक्षण कर. शकुनिने पांडवांना धोका देऊन त्यांचे राज्य हडपले. पांडवांमध्ये तुझ्या पुत्रांचे निमूर्लन करण्याची शक्ती आहे. धर्मराजाचे राज्य परत दे. दुर्योधन, शकुनि, कर्ण इत्यांदींनी धर्मराजाचे प्रभुत्व स्वीकारावे आणि द्रौपदी व भीमाची क्षमा मागावी. धर्मराज अवश्य त्यांना क्षमा करेल. माझा सल्ला विचारला म्हणून मला जे योग्य वाटते तेच मी सांगितले."

धृतराष्ट्र क्रोधित होऊन म्हणाला, "आपल्या सख्ख्या मुलांचा परक्या मुलांसाठी कसे त्याग करु. तुझे बोलणे उचित आहे? मी तुझा किती आदर करतो पण काय फायदा? तुझी बुद्धीच वक्र आहे. तू माझ्या मुलांवर जळतोस, त्यांचे कल्याण व्हावे असे तुला वाटत नाही. जेव्हा बघावे तेव्हा पांडवच उत्तम, महान हाच जप चालू असतो. पाहिजे असल्यास त्यांच्या बरोबरच जाऊन रहा. आणि तिथे पण जायचे नसेल तर जिथे पाहिजे तिथे जा."

विदुरने ताबडतोब रथ मागवला आणि काम्यकवनाकडे निघाला, जिथे पांडव रहात होते.

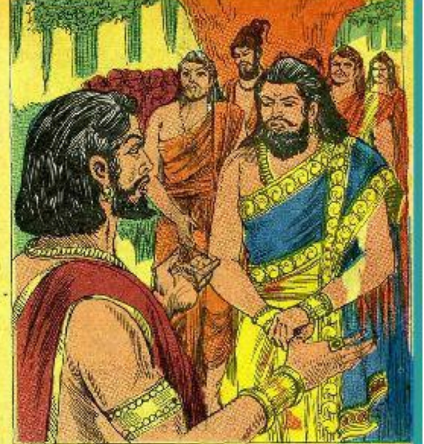
विदुर जेव्हा तिथे पोहोचला तेव्हा धर्मराज ब्राह्मणाच्यामध्ये बसला होता. त्याने विदुराला येताना बघुन भीमला म्हटले, "द्यूतात आपण आपले शस्त्रास्त्र हारलो नव्हतो. असे वाटते, शकुनि आणि दुर्योधनने परत द्यूत खेळण्याचे आमंत्रण देण्यास विदुरला पाठवले आहे. नाहीतर आपणहून विदुरश्री इथे का येतील? त्यांना

वाटत असेल विदुरश्रीने बोलावले तर आपण गेल्याशिवाय रहाणार नाही. काहीही असो, इथून पुढे मी द्यूत खेळणार नाही. अर्जुनाचे गांडीव आणि भीमाची गदा जर ते द्यूतात जिंकले तर आपण युद्ध कधीच जिंकू शकणार नाही." तेवढयात विदुर आलाच.

धर्मराज इत्यादिंनी त्याला उठून प्रणाम केला आणि आसनावर बसवले. यायचे कारण विचारले. विदुरने, धृतराष्ट्रने त्याला सल्ला मागणे, आपले उत्तर आणि त्यावर क्रोधित होऊन धृतराष्ट्रचे निघून जा म्हणणे, हे सगळे सविस्तर सांगितले. धर्मराजाने विदुरास म्हटले तुम्ही इथेच आमच्याबरोबर राहून पदोपदी आम्हाला न्यायोचित मार्गदर्शन करीत रहा. विदुराला माहित होते कि धर्मराज असेच म्हणेल. त्याला धृतराष्ट्र आवडत नव्हता कारण तो स्वार्थ आणि पुत्र-मोहाच्या बळी पडला होता.

धृतराष्ट्रला जेव्हा समजले कि विदुर पांडवांबरोबर काम्यकवनात रहात आहे तेव्हा बेशुद्धच झाला. त्याला भीती वाटु लागली कि विदुराच्या सल्ल्याने पांडवांचे केवळ कल्याणच होईल. थोड्या वेळाने स्वतःला सांभाळून घेत तो संजयला म्हणाला, "संजय, विदुर माझा भाऊ आहे. तो बुद्धिवान आहे. मी थोडा कठोर वागलो तर रुसुन पांडवाकडे जाऊन राहु लागला. त्याच्या गैरहाजेरीत माझी बुद्धी काम करेनाशी झाली आहे. तू लवकर जाऊन विदुराला घेऊन ये."

संजय काम्यकवनात आला आणि येण्याचे कारण धर्मराजास सांगितले, मग

विदुरास म्हणाला, "विदुरश्री, तुमच्या निघुन येण्यानंतर धृतराष्ट्राचा जीव तळमळत आहे. तुम्हाला घेऊन येण्यास मला सांगितले आहे. तुम्ही चला आणि त्यांना जीवनदान द्या."

धर्मराजाची अनुमति घेऊन विदुर संजयबरोबर हस्तिनापुरास आला. धृतराष्ट्राने विदुरास आलिंगन दिले आणि म्हटले, "तू उत्तमपुरुष आहेस. माझे ऐकले आणि परत आलास. माझी बुद्धि भ्रष्ट झाली होती. मला क्षमा कर."

विदुर म्हणाला, "तुझ्या आज्ञेचे पालन केले. मी जे काही म्हटले ते तुझ्या चांगल्यासाठीच म्हटले. दोघेही मला आपलेच आहेत आणि एकसमान आहेत. त्यांची परिस्थिती दीन आहे म्हणून

त्यांच्याविषयी मला सहानुभूति आहे. आणि हे न्यायोचितच आहे."

विदुर परत आल्यानंतर दुर्योधनाने, कर्ण, दु:शासन, शकुनिला बोलावले आणि म्हटले, "विदुर परत आला आहे. माहित नाही तो पांडव पक्ष-पाती पिताश्रींना काय काय सल्ला देईल? पांडव परत आले तर मी आत्महत्या करेन."

शकुनि दुर्योधनास म्हणाला, मूर्खासारखी बडबड करु नकोस. तुझ्या पित्याने बोलावले तरी ते परत येणार नाहीत. जरी ते आले तरी त्यांना द्यूत खेळण्यास भाग पाडू आणि त्यांना भिकारी करुन परत पाठवू."

कर्णाने ओळखले कि दुर्योधनाला शकुनिचे बोलणे पटले नाही. मग लगेच तो म्हणाला, "आम्ही सर्व तयारी निशि युद्धास सिद्ध होऊन निघू या आणि पांडवांचा पराभव करुनच परतु या. ते जोपर्यंत जिवंत आहेत तोपर्यंत आमचे शत्रुच आहेत. आता त्यांना मारु शकलो नाही तर कधीच शक्य नाही."

सगळयांना कर्णाचे म्हणणे पटले. सैन्यासमवेत पांडवांवर आक्रमण करण्याचा त्यांनी निश्चय केला.

अगदी त्याचवेळी व्यासमुनी धृतराष्ट्राकडे आले आणि म्हणाले, "तुझ्या पुत्रांनी मायावी द्यूतात पांडवांना हरवले आणि त्यांना त्यांच्या राज्यापासुन वंचित केले. माझ्या दृष्टिने हा त्यांच्यावर अन्याय आहे. त्यांना अरण्यात पाठवणे पाप आहे. त्या पांडवांवर आक्रमण करण्यासाठी तुझे पुत्र निघाले आहेत. जर गेले तर अपमानित होऊन येतील. तुझ्या पुत्राच्या ह्या कृत्यांना थांबव. तू, भीष्म, द्रोण, विदुर हा अधर्म बघत असुनही हातावर हात ठेवून का बसला आहात?"

धृतराष्ट्र उत्तर देत म्हणाला, "महात्मा असे व्हावे हे आम्हाला वाटत नाही. पण माझ्या पुत्रमोहाच्या बळावर दुर्योधन मनमानी करीत आहे. तुम्हीच त्याला सन्मार्ग दाखवा."

"मला जायचे आहे. इथे मैत्रेय नावाचे मुनि येतील तेच तुझ्या मुलाला समजावतील." असे म्हणून व्यास निघून गेले. व्यासांच्या म्हणण्याप्रमाणे काही दिवसांनंतर मैत्रेय महामुनि हस्तिनापुरात आले. धृतराष्ट्राला भेटले. धृतराष्ट्राने त्यांचे स्वागत करुन विचारले. "मुनिवर आपण

कुठुन आलात?"

"तीर्थयात्रा करुन मी काम्यकवनात गेलो. तिथे पांडवांबरोबर थोडे दिवस राहिलो. मग तुम्हालाबघा:ला इथे आलो. पांडव कंदमुळं खात आहेत. वल्कलं नेसत आहेत. त्यांना खूप कष्ट होत आहेत." मैत्रेयांनी आपले दु:ख व्यक्त केले.

त्याक्षणी धृतराष्ट्राने विचारले, "मुनीश्वर, पांडव सुखी आणि कुशल आहेत ना? नियमांचे उल्लंघन करुन परत तर येणार नाहीत ना?"

"सूर्य पश्चिमेला उगवेल पण पांडव नियमांचे उल्लंघन करणार नाहीत. अशा सत्पुरुषांवर तुझ्या पुत्रांनी अन्याय केला आहे. मी द्यूताविषयी सगळं ऐकले आहे." मग मैत्रेयांनी दुर्योधनास म्हटले, "तुझ्यात थोडीशी जरी सद्‌बुद्धी बाकी असेल तर पांडवांचे प्रेम मिळव. ते खूप शूर आहेत. काम्यकवनात भीमाने किम्मीर नावाच्या राक्षसाला मारुन टाकले. तुला तर माहितच आहे कि त्याने बक, डिंडिबु, जरासंधला पण मारुन टाकले. द्रुपद-सारखा शक्तिशाली राजा, त्यांच्याबरोबर आहे. कृष्ण स्वत: त्यांच्याबाजुने आहे. अशा शुरवीरांशी कशाला तू शत्रुत्व पत्करतोस?"

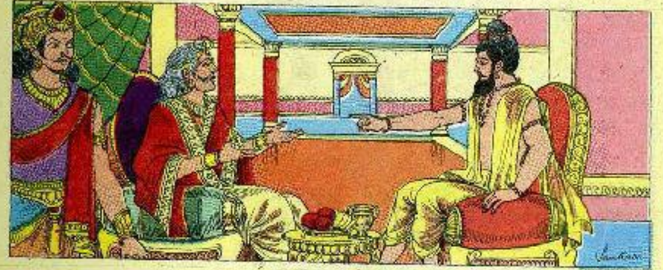
दुर्योधनाने मुनिंच्या बोलण्याची चेष्टा करीत आपल्या मांडया थोपटत हात उचलून पायाच्या अंगठयाने जमिन उकरली. त्यामुळे मैत्रेयमुनिंना राग आला. आणि त्यांनी दुर्योधनाला शाप दिला कि तुझ्या ह्याच मांड्या भीम युद्धक्षेत्रात तोडुन टाकेल.

धृतराष्ट्र घाबरुन म्हणाला, "आमच्यावर दया करा. असे होऊ देऊ नका." मैत्रेय ने म्हटले, "ह्यावर एकच उपाय आहे. तुझ्या पुत्राने पांडवांशी वैर धरु नये. त्यांच्याशी प्रेमाने वागावे."

धृतराष्ट्राला ऐकायचे होते कि भीमाने किमिर राक्षसाला कसे मारले.

"मी नाही सांगणार, विदुरास विचारले तर तो सांगेल. आता मी निघतो," असे म्हणत मैत्रेय तिथून निघाले.

"भीमाने किम्मीरला मारुन टाकले? आश्चर्यचकित होत स्वत:शीच बडबडत दुर्योधन सभामंडपातून बाहेर आला.

उत्तम अभिनेता

अवंती राज्यात दसरा मोठ्या प्रमाणावर साजरा केला जात असे. त्या दहा दिवसांत उत्साही कलाकार आपल्या नाटकांचे प्रदर्शन करीत असत. नाटक झाल्यानंतर उत्तम अभिनेता निवडला जात असे, त्याला पुरस्कार मिळत असे आणि राजदरबारात चांगली नोकरी मिळत असे. न्याय देणारा असायचा दरबारातील महामंत्री !

एकदा प्रदर्शित केलेल्या नाटकांमध्ये तीन कलाकारांनी उत्तम अभिनय केला. योगायोगाने तिघांनीपण राजकुमाराचेच पात्र केले होते. पहिला राजाच्या साळ्याचा जवळचा नातेवाईक होता. त्याचे नाव होते रविवर्मा. त्याच्या अभिनयात काहीच चूक नव्हती. दुसरा सेनापतिचा मुलगा होता. त्याचे नाव होते शशिकांत. त्याने एक छोटीशी चूक केली त्यामुळे त्याला द्वितीय स्थान मिळाले. तिसरा जयदेव. एका शेतकऱ्याचा मुलगा होता. त्याने दोन चूका केल्या म्हणून त्याला तृतीय स्थान मिळाले.

सगळ्यांना वाटले रविवर्मालाच उत्तम अभिनेता म्हणून निवडले जाईल. पण महमंत्र्यांनी जयदेवला सर्वोत्तम अभिनेता घोषित केले.

पुरस्कार सभारंभ झाल्यावर राजा म्हणाला, ''मंत्रिवर ह्या निर्णयाने मला आश्चर्य वाटत आहे.''

तेव्हा महामंत्रि म्हणाला ''पहिल्या दोन्ही राजकुमारांनी हौवभाव दर्शवण्यात काही विशेष प्रयत्न केले नव्हते. कारण रोजच्या जीवनमानाचेच दर्शन त्यांना करावयाचे होते. त्यांना ते सहज जमू शकले. पण शेतकऱ्याच्या मुलाला विशेष प्रयत्न करावा लागला. त्यामुळे छोट्या दोन चुका दुर्लक्षित केल्या तर त्याचा अभिनय जास्त अद्‌भुत वाटतो.

-रामभरोसे

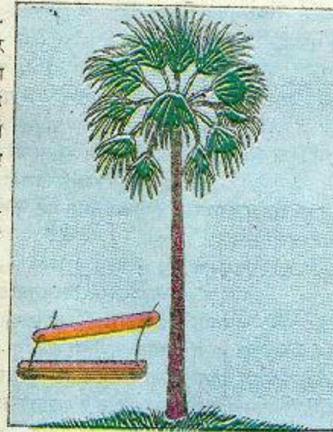

'चांदोबा'
पुरवणी - ९४

आमच्या देशाची
वृक्षसंपदा

ताडाचे झाड

कागदाचा शोध लागण्याआधी कातडे आणि ताडपत्र लिहिण्यासाठी उपयोगात आणले जात असे. आपल्या देशात, नेपाळ आणि तिबेट सारख्या देसांमध्ये सुद्धा प्राचीन पवित्र ग्रंथ ताड-पत्रांवरच लिहित असत. तीच पद्धत अजूनही नेपाळमध्ये चालते. आपल्या देशात ताड-पत्रांवर लिहिल्या गेलेल्या ग्रंथांना सुरक्षित ठेवण्यात आले आहे. मद्रास विश्व-विद्यालय येथील ओरियंटल मॅन्युस्क्रिप्ट ह्या पुस्तकालयात आणि तंजावर येथील सरस्वती महल पुस्तकालयात हे ताड-पत्र ग्रंथ आहेत. ह्यावर लिहिले अक्षर हजारों वर्षांनंतर सुद्धा तशीच आहेत हे विशेष आहे. ह्या ताड-पत्रांवर चित्र पण काढतात.

ताडाच्या झाडाला तामिळ मध्ये ''पनै'' मल्याळम मध्ये 'पना', हिंदीत, 'ताल', गुजराथीत आणि मराठीत 'ताड', बंगालीमध्ये 'तार', तेलगुमध्ये 'ताडिचेट्टु' म्हणतात. कलकत्त्या च्या प्रसिद्ध तारकेश्वरालय मध्ये ताडाच्या खोडामध्ये कोरुन केलेले शिवलिंग प्रतिष्ठापित केले आहे म्हणूनच ह्या देवळाला तारकेश्वरालय म्हटले जाते.

आपल्या देशात ताडाची झाड रेताळ जमिनीत चांगली वाढतात. गंगेच्या किनाऱ्यापासुन दक्षिणेतील कन्याकुमारीपर्यंत ताडची झाडे वाढलेली दिसुन येतात. ह्या झाडाचा व्यास ६० ते ७५ सें.मी. असतो तर उंची ३० ते ४० मीटर असते. ह्याला फांद्या नसतात. डोक्यावर गोलाकार पंखा लावल्यासारखी पानांची मांडणी असते. ह्या पानांचा उपयोग घराच्या छतासाठी होतो. टोपल्या, चटया, पंखे, छत्र्या हे सुद्धा बनवता येतात. तसेच दोरखंड पण बनवला जातो. ह्या झाडा पासुन 'नीरा' हे पेय मिळते. ह्या झाडाची फळं पण स्वादिष्ट असतात. ती शरीरा तील उष्णता कमी करण्यास उपयोगी असतात.

आपल्या देशीतील ऋषि-मुनि

उपमन्यु

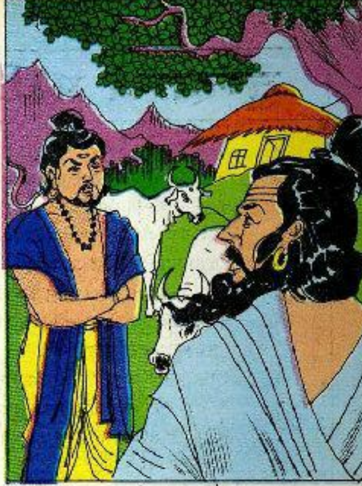
उपमन्यु अयोध्येच्या धौम्य ऋषिचे शिष्य होते. विद्याभ्यास संपल्यानंतरसुद्धा गुरु ने शिष्याला घरी जाण्यास सांगितले नाही. उलट त्याच्यावर आश्रमातील गाई चारायचे काम सोपवले. आपल्या गुरुच्या उपदेशानुसार उपमन्यु गाईंना चरायला मोकळ्या रानात घेऊन गेले. चारुन झाल्यावर संध्याकाळी आश्रमात परतले तेव्हा गुरुने त्यांना विचारले, "संपुर्ण दिवस तू रानात होतास पण जेव्हा भूक लागली तेव्हा काय केले?" "जेव्हा गायी चरत होत्या तेव्हा बाजूच्या एका गावात जाऊन भिक्षा मागून आपली भूक मिटवली" उपमन्यु म्हणाला, गुरु म्हणाले, "गायींना अशाप्रकारे सोडून जाऊ नये" थोड्या दिवसांनंतर गुरु ने विचारले, "आता भूक लागल्यावर काय करतोस?"

"गायींना आश्रमात परत आणल्यानंतर गावात जातो आणि भिक्षा मागतो." उपमन्यु म्हणाला.

"संध्याकाळच्यावेळी गृहिणींना त्रास द्यायला नाही पाहिजे. शिवाय तुला जी काही भिक्षा मिळते त्यावर आश्रमाचा अधिकार आहे तुझा नाही," गुरु म्हणाले.

असेच काही दिवस गेले. गुरुने परत तोच प्रश्न विचारला. "गायींचे दूध पिऊन भूक मिटवतो." शिष्य म्हणाला, "मी तर तुला ह्याची अनुमती दिली नाही," गुरु म्हणाले.

एके दिवशी संध्याकाळी गायी आश्रमात पोहोचल्या. पण उपमन्यु त्यांच्याबरोबर आला नाही. गुरु सोबत इतर शिष्यांना घेऊन त्याला शोधायला निघाले. गुरुने बघितले उपमन्यु एका

खड्डयात पडून कण्हत आहे. त्याला उचलल्यावर त्यांनी विचारले कि खड्डयात कसा पडला. शिष्य म्हणाला, "भूक सहन झाली नाही म्हणून झाडाचे एक फळ ख.ले. बहुतेक ते विषारी असावे कारण त्यानं डोळ्यांनी दिसेनासे झाले."

मग गुरुने सल्ला दिला कि दृष्टि प्राप्त करण्यासाठी अश्विनी देवतांची पूजा कर.

उपमन्युच्या प्रार्थनेनंतर अश्विनी देवता प्रगट झाली आणि त्याला आहार देऊ लागली पण उपमन्युने स्पर्श केला नाही आणि म्हटले, "मला जी काही भिक्षा मिळेल ती प्रथम गुरुला द्यायला हवी."

"तुझी गुरुभक्ती असामान्य आहे. म्हणून बाह्यदृष्टि बरोबरच तुला अत्यद्‌भुत अंतरदृष्टिसुद्धा प्राप्त होईल." असे म्हणून अश्विनी देवता अदृश्य झाली. पूर्वीच्या काळी गुरु, शिष्याच्या भलाईसाठी त्याची अनेक प्रकार परीक्षा घेत असे. उपमन्युच्या संदर्भातील हे उदाहरण त्याचा पुरावा आहे.

तुम्हाला माहित आहे का?

१. सर रॉजर बॅनिस्टर कसे प्रसिद्ध झाले?
२. अंतराळयात्री अंतराळयानातून अवकाशात जातात तेव्हा त्यांना आकाश निळे न दिसता दुसऱ्या रंगाचे दिसते. कोणता रंग?
३. 'लाल ग्रह' कोणत्या ग्रहाला म्हणतात?
४. कठपुतळ्यांची सुरुवात कुठे झाली?
५. आग्राची स्थापना कोणी आणि केव्हा केली?
६. 'रजतोत्सव' म्हणजे २५ वर्षांची समाप्ति तर 'पेपर ॲनिव्हर्सरी' म्हणजे काय?
७. 'जिप्सी' लोक कोणती भाषा बोलतात?
८. 'बाटिक' ची चित्रकला कोणत्या देशात सुरु झाली?
९. १९८१ च्या आधी टेबल टेनिस चे नाव दुसरे होते, कोणते?
१०. रक्ताचे चार गट कोणते?
११. सोने आणि इतर मूल्यवान खड्यांचे मूल्यमापनाचे परिमाण काय?
१२. पोस्टाची पेटी लाल असते. आधी दुसरा कोणता रंग होता?
१३. कुठल्या एका अंकाला (संख्येला) सोडून इतर सर्व रोमन लिपित लिहितात?
१४. झेब्राचे असामान्य गुणविशेष काय आहे?
१५. पांढरा हत्ती कुठे आहे?
१६. अटलांटिकपर्यंत एकटी विमानाने जाणारी धाडसी महिला वैमानिक कोण?

उत्तरे

१. अगदि प्रथम चारच मिनिटात १ मैलाचे अंतर पळून पूर्ण केले.
२. जांभळा.
३. मार्स.
४. इजिप्त आणि भारत.
५. सिकंदर लोदी, १५०६ मध्ये.
६. पहिले.
७. रोमानी.
८. इंडोनेशिया.
९. 'पिंग-पॉंग' हा खेळ एका ब्रिटीश कंपनीने शोधून काढला.
१०. ए, बि, ओ आणि ए, बि.
११. कॅरट.
१२. हिरवा.
१३. शून्य.
१४. कुठल्याही दोन झेब्रांना एकसारखे पट्टे नसतात.
१५. 'सायाम' (थायलंड)
१६. अमेलिया एरहार्ट, १९२८ मध्ये.